

35 *L'educació al llarg de la vida*

Aportació del Consell Escolar de Catalunya a les
XIX Jornades de Consells Escolars de
les Comunitats Autònomes i de l'Estat

Càceres, maig de 2009

Edició: Consell Escolar de Catalunya

*Tiratge: 800 exemplars
Setembre de 2009*

Índex

Presentació	5
1. L'educació al llarg de la vida: propostes de futur.....	7
2. Document 4/2008: La situació actual de l'educació de les persones adultes a Catalunya	15
3. L'aprenentatge al llarg de la vida. Educació i formació de les persones adultes (document marc)	29

Presentació

L'educació al llarg de la vida va ser el tema de debat de les XIX Jornades de Consells Escolars de Comunitats Autònomes i de l'Estat celebrades a Càceres el mes de maig de 2009.

Enfortir i ajudar cada persona a desenvolupar-se harmònicament durant les diferents etapes de la vida va constituir l'eix de la reflexió i el debat d'aquestes Jornades. Aprendre al llarg de la vida, després de l'educació formal, durant la vida laboral i durant la jubilació comporta una disposició personal cap a l'aprenentatge que cal fomentar ja des de l'escolarització obligatòria, perquè alhora predisposa a un major benestar social.

Així, doncs, aquest dossier conté les conclusions d'aquestes XIX Jornades de Càceres, que recullen una síntesi de les aportacions fetes per cada Consell Escolar de les Comunitats Autònomes i el de l'Estat a partir de la situació actual a cada territori de l'Estat i tenint molt presents totes les iniciatives i recomanacions de la Unió Europea sobre l'educació al llarg de la vida (apartat 1).

El Consell Escolar de Catalunya va contribuir a aquesta reflexió amb l'aportació del Document 4/2008: *La situació actual de l'educació de les persones adultes a Catalunya* (apartat 2).

Abans que cada Consell iniciés el seu treball, el Consell Escolar d'Extremadura, organitzador de les Jornades, va elaborar un document marc de referència en què d'una manera força àmplia es detallen un seguit de característiques i de conceptes que s'han de tenir en compte per tal que l'aprenentatge al llarg de la vida pugui incidir positivament en les persones (apartat 3).

Aquesta és, doncs, la documentació que us presentem i que desitgem que sigui del vostre interès.

Pere Darder i Vidal
President del Consell Escolar de Catalunya

1. L'educació al llarg de la vida: propostes de futur

Conclusions de les XIX Jornades de Consells Escolars de Comunitats Autònomes i de l'Estat. Càceres, maig de 2009

Introducció

L'aprenentatge al llarg de la vida inclou totes aquelles accions educatives que afavoreixen i potencien el desenvolupament personal, social i professional de les persones. La prolongació de l'esperança de vida, l'augment del temps disponible i de les possibilitats de lleure, l'accessibilitat a la informació i la comunicació afavoreixen una implicació d'organismes, entitats i agents socials per impulsar i recolzar les decisions que les persones realitzin entorn dels seus projectes sobre l'aprenentatge.

Tenint en compte que les "Conclusions sobre l'aprenentatge d'adults" del Consell de la Unió Europea reprenen i actualitzen totes les iniciatives que desenvolupa la Comissió respecte a l'educació i la formació al llarg de la vida per a les persones adultes, sembla necessari prendre en consideració aquest marc de referència i les seves mesures específiques en la definició de les actuacions que es prevegin.

Per tot això, les propostes i recomanacions que s'exposen tot seguit s'adrecen tant al conjunt de les administracions responsables (educatives i laborals) com a la resta de les institucions i organitzacions que tenen un paper rellevant en l'educació contínua. En aquest sentit, llancem propostes per al desenvolupament d'iniciatives que millorin les possibilitats d'educació i formació al llarg de la vida de les persones adultes mitjançant la definició de set objectius clau.

1. Garantir des de l'Administració un accés a l'aprenentatge permanent i l'adquisició de competències i qualificacions bàsiques per a tothom.
2. Impulsar el compromís de totes les administracions públiques i de les organitzacions i agents socials mitjançant el foment de programes i accions d'educació, formació i ocupació al llarg de la vida que afavoreixin una major cohesió i benestar social.
3. Renovar l'educació contínua mitjançant el desenvolupament de mètodes i contextos d'ensenyament-aprenentatge.

4. Revalorar la formació i l'aprenentatge permanent com a recursos estratègics per al desenvolupament personal i social.
5. Facilitar l'accés a la informació i a l'orientació sobre les ofertes d'aprenentatge permanent i les possibilitats d'accés.
6. Garantir l'accés universal i permanent a l'aprenentatge i establir mecanismes per assegurar-ne la qualitat i l'eficàcia.
7. Incloure l'educació emocional en l'aprenentatge al llarg de la vida per a una millor participació permanent en la societat.

Propostes per a l'acció

Cada un dels objectius estarà relacionat amb el desenvolupament d'una sèrie de mesures i actuacions:

1. L'adquisició de competències i qualificacions bàsiques per a tothom es podrà garantir mitjançant:
  - 1.1. Actuacions dirigides a incrementar la flexibilitat dels ensenyaments i la seva orientació a la demanda.
    - Integrar progressivament els contextos d'aprenentatge formal per fer-los més oberts i flexibles i possibilitar currículums d'aprenentatge individuals.
    - Dotar d'una major flexibilitat l'organització dels ensenyaments quant a la seva estructura temporal mitjançant l'aplicació d'un enfocament modular dels corresponents currículums, de manera que atengui la disponibilitat discontinua i irregular de temps que els adults solen tenir.
    - Desenvolupar mecanismes eficaços de relació entre les empreses i les estructures de la formació professional reglada i no reglada, de manera que puguin atendre's àgilment les noves necessitats de qualificacions professionals.
    - Desenvolupar estructures d'actualització permanent dels coneixements i competències professionals de manera que aquesta sigui accessible, eficaç i de qualitat.

- Desenvolupar una àmplia plataforma virtual a la Xarxa en la qual s'instal·laria el major nombre possible d'actuacions formatives per facilitar l'accés dels adults a la formació contínua en línia.

1.2. Actuacions adreçades a millorar l'educació de persones adultes en la seva concepció d'ensenyaments destinats a adquirir, completar o ampliar la formació bàsica de les persones. En el disseny i desenvolupament de l'educació formal de persones adultes és necessari prioritzar les àrees següents:

- Adquirir competències lingüístiques a nivell mig en anglès i, en el seu cas, en altres llengües estrangeres.
- Aprendre l'espanyol i les altres llengües cooficials (oral i escrit) els immigrants.
- Adquirir les competències tecnològiques bàsiques (TIC): tractament de textos, full de càlcul, base de dades, Internet com a font d'informació bàsica i de comunicació, Web 2.0.
- Afavorir la formació bàsica mitjançant els ensenyaments de nova oportunitat:
  - Adquisició de les titulacions bàsica i postobligatòria (graduat en ESO i títol de batxillerat).
  - Preparació per a l'acreditació de competències professionals i per obtenir les titulacions corresponents.
  - Preparació per a l'accés a etapes educatives reglades postobligatòries i superiors.
  - Ensenyaments per afavorir la inserció laboral ràpida.
  - Formació per a pares i mares: protocol d'educació familiar.
  - Atenció educativa intercultural i adaptada per a adults amb greus dèficits formatius per causes socioculturals, socioeconòmiques diverses (immigrants, marginats o en risc de marginació, etc.)
  - Desenvolupament de competències emocionals i socials per a joves adults amb dificultats d'integració social o risc de marginació.

2. Les mesures per impulsar el compromís de totes les administracions públiques i de les organitzacions i agents socials mitjançant el foment de programes i accions d'educació, formació i ocupació al llarg de la vida que afavoreixin una major cohesió i benestar social podrien ser:

2.1. Estratègies coherents i globals:

- Realitzar un diagnòstic a nivell estatal i autonòmic sobre les necessitats de formació dels ciutadans adaptades al seu entorn, que permeti establir plans d'acció per a l'aprenentatge permanent.
- Desenvolupar polítiques d'educació i formació de persones adultes que compreguin les actuacions de les administracions educatives i les que realitzen altres administracions i la societat civil en general (empreses, ONG, sindicats, col·legis professionals, mitjans de comunicació, entitats financeres, centres educatius privats, plataformes telemàtiques, universitats, etc.), sobre la base de models de cooperació i coordinació tant de l'oferta d'educació formal com d'educació informal i no-formal.

2.2. Actuacions orientades a crear cultures d'aprenentatge i aprofitament de les oportunitats educatives:

- Desenvolupar l'esperit emprenedor com una competència necessària en tots els àmbits de la vida personal i professional, mitjançant la inclusió de nous continguts i metodologies cooperatives en els plans d'estudis.
- Generalitzar l'accés als sistemes d'educació i formació. Això comporta construir un entorn d'aprenentatge obert i flexible mitjançant un sistema d'aprenentatge permanent sòlid i eficient que respongui a les necessitats i demandes de la societat i permeti millorar les competències i les qualificacions. S'han d'implementar plans i programes integrals que prenguin en consideració l'aprenentatge no formal i informal, i adaptar els requisits d'ingrés, progrés i reconeixement dins del sector de formació formal per a la reincorporació al sistema educatiu dels adults que no han completat estudis obligatoris.
- Apropar l'aprenentatge als alumnes en moments i llocs compatibles amb els seus altres compromisos, eliminar barreres socials, geogràfiques, psicològiques i de qualsevol altre tipus i utilitzar per a això les TIC.

3. Per renovar l'educació contínua és important actualitzar els mètodes i contextualitzar els processos d'ensenyament-aprenentatge mitjançant accions com:

3.1. Actuacions orientades a facilitar l'educació formal, no formal i informal al llarg de la vida.

- Establir una oferta formativa àmplia i diversa que integri i articuli definitivament els seus elements reglats i no reglats per superar la fragmentació tradicional entre activitats.
- Ampliar l'oferta educativa d'ajuntaments, universitats populars, centres de gent gran i associacions ciutadanes sense ànim de lucre, per tal que cada persona pugui establir i desenvolupar el full de ruta propi d'autoaprenentatge.
- Incloure en el disseny de plans d'acció de l'educació contínua els programes d'educació emocional i garantir que s'apliquin als diferents escenaris educatius, tant formals com no formals.

3.2. Actuacions per impulsar el desenvolupament de l'oferta, l'ús de les TIC.

- Facilitar el desenvolupament de pràctiques innovadores i la seva transferència entre Comunitats Autònomes. És necessari potenciar la innovació metodològica i la formació de professionals, tenint en compte que la universalitat i continuïtat de l'aprenentatge només estarà garantida si es produeix en condicions de qualitat.
- Afavorir l'autonomia dels centres per potenciar la seva vinculació al territori a partir d'adequar els perfils dels professionals, la seva organització, els horaris, calendaris, projectes i modalitats formatives.
- Orientar la pràctica docent dels professionals de l'educació contínua a l'entorn de diferents estratègies i recursos metodològics com:
  - L'ensenyament basat en l'experiència.
  - La diversitat.
  - La participació.
  - El sistema modular.
  - Els itineraris formatius.
- L'especificitat que aquest tipus d'oferta demana haurà de comportar necessàriament una especialització docent. És essencial introduir en els plans formatius del professorat l'ús de les tecnologies de la informació i comunicació aplicades a l'àmbit educatiu.

4. Per ajudar a revalorar la formació i l'aprenentatge permanent com a recurs estratègic per al desenvolupament personal i social, cal que les actuacions dirigides a facilitar el progrés personal i professional mitjançant el reconeixement formal dels coneixements i les competències adquirides siguin:

- Implantar urgentment i efectivament el sistema de reconeixement de competències adquirides per vies no formals o informals.
- Establir sistemes de validació i reconeixement de l'educació o aprenentatges previs.
- Promoure amb el Consell d'Universitats un acord estatal de convalidacions corresponents als diversos títols de grau superior de formació professional de manera que es consolidin passarel·les amb la universitat que tinguin validesa homologada a totes les universitats espanyoles. Fins ara cada administració autonòmica pacta amb les universitats del seu territori aquest règim de passarel·les.

5. Per facilitar l'accés a la informació i l'orientació sobre les ofertes d'aprenentatge permanent i les possibilitats d'accedir-hi es proposen:

5.1. Actuacions dirigides a millorar el sistema d'informació i orientació.

- Impulsar sistemes integrats d'informació, orientació i assessorament, als quals es pugui accedir també per via informàtica, a fi d'ajudar que cada persona pugui elaborar el seu itinerari formatiu, en connexió amb uns sistemes educatius cada vegada més complexos.
- Elaborar i mantenir una base de coneixement i informació que contingui alguna forma de registre estatal de centres i entitats que desenvolupen educació i formació contínues d'adults i de les activitats formatives corresponents, especialment les adaptades a les demandes del mercat laboral. Aquesta base utilitzaria el sistema integrat d'informació i orientació professional. La seva elaboració seria responsabilitat d'una estructura específica i permanent adscrita al ministeri responsable de l'educació i la formació.
- Produir un programari d'orientació educativa i professional que prendria com a base el registre de centres i activitats educatives per a adults. L'eina esmentada, per la seva concepció, hauria de ser susceptible de

ser utilitzada intensament en xarxa pels usuaris adults i per les agències responsables de l'orientació educativa i professional.

- Habilitar les oficines d'informació al ciutadà de les administracions autonòmiques i locals, així com de les empreses i centres de treball i lleure, les organitzacions empresarials i sindicals, ONG, agències d'ocupació, etc. per facilitar informació i guia de caràcter formatiu i professional a les persones adultes, prenent com a base el programari d'orientació abans esmentat.
- Augmentar la relació de caràcter bidireccional de les oficines d'ocupació amb els centres educatius, és a dir, informar els alumnes sobre la formació ocupacional i fomentar des de les oficines d'ocupació la tornada a la formació acadèmica reglada.

5.2. Actuacions per a la difusió i divulgació social de la cultura de l'aprenentatge.

- Desenvolupar campanyes de publicitat per animar la població adulta (activa o no) a acreditar i validar competències i a completar o ampliar la seva formació, i donar a conèixer els punts d'informació disponibles sobre això.
- Crear marcs per a la difusió de bones pràctiques i alhora promoure'n el coneixement i l'aplicació.
- Promoure la col·laboració dels mitjans de comunicació en l'assoliment dels objectius de l'educació formal d'adults reforçant la seva missió de serveis públics d'educació i difusió cultural.

6. Amb l'objectiu de garantir l'accés universal i permanent a l'aprenentatge, és imprescindible establir mecanismes per assegurar la qualitat i l'eficàcia:

6.1. Actuacions orientades a la recerca de l'excel·lència i el benestar social.

- Coordinar tots els agents socials i les organitzacions amb les administracions per garantir la qualitat de l'oferta i l'eficiència dels recursos.
- Fer el seguiment i la revisió periòdica de les estratègies de formació de les persones adultes a fi de mantenir la seva pertinència, eficàcia i

complementarietat respecte a altres estratègies per al desenvolupament personal, social i econòmic.

- Avaluar l'impacte de les polítiques d'educació i formació de les persones adultes.

6.2. Actuacions dirigides a millorar els mecanismes de finançament de la formació al llarg de la vida.

- Promoure una aproximació de tots els sectors implicats (administracions, agents socials i altres components de la societat civil) a fi de concebre un sistema de finançament just, efectiu i sostenible.
- Assajar nous procediments de finançament concordes amb l'enfocament de la formació al llarg de la vida.

7. Facilitar que s'inclougui l'educació emocional en l'aprenentatge al llarg de la vida:

- Integrar l'educació emocional als currículums, com a factor essencial en el procés d'aprenentatge i formació de la persona.
- Promoure processos d'aprenentatge que vinculin pensament, emoció i acció per impulsar la maduresa personal i la relació positiva amb els altres i amb la realitat.
- Fomentar en l'àmbit acadèmic, professional i social, l'atenció i l'interès per conèixer i educar les nostres emocions i sentiments amb intel·ligència, com a forma de conquerir el benestar personal i social.

2. Document 4/2008: La situació actual de l'educació de les persones adultes a Catalunya

Aportació del Consell Escolar de Catalunya a les XIX Jornades de Consells Escolars de Comunitats Autònomes i de l'Estat. Càceres, maig de 2009

1. Introducció

L'educació de persones adultes a Catalunya ha viscut i es troba en un constant procés de transformació per adequar-se a les necessitats d'una societat en canvi constant.

La millora de la qualitat de l'educació de persones adultes a Catalunya ha anat acompanyada del canvi de les formes d'organització i de les metodologies.

2. Marc normatiu

- Llei 3/1991, de 18 de març, de formació d'adults (vegeu annex 1).
- Acord de Govern de 6 de març de 2001, pel qual s'aprova el Mapa de la formació bàsica d'adults de Catalunya.
- Decret 72/1994, de 6 d'abril, pel qual es regulen els centres de formació d'adults.
- Ordre de 13 de juliol de 1994, d'organització del funcionament del Registre general de centres de formació d'adults i el seu procediment registral.
- Ordre de 19 de juliol de 1994, per la qual s'estableix el règim d'autorització de centres de formació d'adults.
- Decret 213/2002, d'1 d'agost, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de la formació bàsica de les persones adultes.
- Decret 325/2006, de 22 d'agost, de creació de centres de formació de persones adultes ubicats en centres penitenciaris.
- Acord GOV/232/2006, de 27 de desembre, amb relació a les condicions laborals del professorat de FPA.
- Resolució EDU/349/2008 de 8 de febrer per la qual s'aproven les normes de preinscripció i matrícula de l'alumnat als centres educatius per al curs 2008-2009.
- Instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres i aules de formació de persones adultes del Departament d'Educació curs 2008- 2009.

3. Organització de l'oferta educativa (destreses, competències i actituds)

Les prioritats de l'oferta educativa dels centres i aules de formació de persones adultes, els criteris per al procés d'elaboració del nou mapa de la formació de persones adultes de Catalunya i els principis generals del procés de confecció de grups i assignació de plantilles d'educació de persones adultes van quedar recollides a l'Acord de Govern de 27 de desembre, amb relació a les condicions laborals del professorat d'educació de persones adultes acordades a la Mesa Sectorial de negociació del personal docent no universitari de la Generalitat de Catalunya.

L'oferta educativa, els centres i aules de formació d'adults responen als criteris de flexibilitat i adaptació a les necessitats dels alumnes adults. Per això, s'organitza en franges horàries de matí, tarda i vespre. Pot ser presencial i a distància, i s'imparteix amb metodologies adients per a l'aprenentatge adult.

El desenvolupament dels programes i els currículums de les competències bàsiques ha comportat una programació que intenta respondre i adequar-se a les necessitats de les persones adultes i de la societat, que pretén facilitar l'autonomia i la flexibilitat dels projectes educatius dels diferents centres i aules de formació de persones adultes, que proposa una adequació de les metodologies, i que relega cada cop més les didàctiques transmissives i les relacions jeràrquiques a favor de metodologies que valorin l'aprenentatge reflexiu i col·laboratiu, així com les que faciliten l'autonomia de l'aprenent. Es treballa amb el principi que les competències es desenvolupen i evolucionen al llarg de la vida.

Oferta d'educació bàsica de persones adultes

BLOCS	ENSENYAMENTS	ACTIVITATS
a) Ensenyaments inicials i bàsics	<ol style="list-style-type: none"> 1. Llengua catalana 2. Llengua castellana 3. Llengua estrangera 4. Informàtica	<p>Curs d'acolliment lingüístic Curs de nivell bàsic Curs de nivell llindar</p> <p>Curs de nivell inicial Curs de nivell bàsic</p> <p>Anglès nivell inicial Francès nivell inicial</p> <p>Alfabetització digital</p>
b) Formació bàsica	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cicle de formació instrumental 2. Cicle d'educació secundària	<p>Nivell 1, Nivell 2 i Nivell 3</p> <p>Mòduls comunicació Mòduls matemàtiques, ciència i tecnologia Mòduls ciències socials i participació</p>

c) Preparació per a proves d'accés	<ol style="list-style-type: none"> 1. A cicles formatius de grau mitjà 2. A cicles formatius de grau superior 3. A la universitat per a majors de 25 anys 	
d) Competències per a la societat de la informació	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informàtica 2. Llengua estrangera 	<p>Informàtica a nivell d'usuari</p> <p>Llengua estrangera a nivell funcional</p>

3.1. Ensenyaments inicials

Els ensenyaments inicials tenen com a objectiu que les persones destinatàries puguin adquirir el grau de competència mínima en les àrees indicades per desenvolupar-se en la societat actual. Aquests ensenyaments es regulen per la Resolució de 14 de maig de 2007 per la qual s'estableixen els objectius i continguts dels ensenyaments inicials i bàsics i de les competències per a la societat de la informació.

Els ensenyaments inicials i bàsics tenen com a objectiu que les persones destinatàries n'adquireixin el grau de competència mínima per desenvolupar-se en la societat actual en les àrees de llengua catalana, llengua castellana, llengua estrangera (anglès i francès a nivell inicial) informàtica.

3.2. Formació bàsica

La finalitat dels ensenyaments de la formació bàsica per a les persones adultes és promoure l'aprenentatge al llarg de la vida perquè totes les persones tinguin oportunitats de formació, tot respectant la diversitat, i proporcionar els mitjans per a l'adquisició de les habilitats i els coneixements que contribueixen al desenvolupament i l'actualització de les competències clau en la mesura necessària per preparar-los per altres aprenentatges complementaris i per la vida laboral. La formació bàsica s'estructura en cicle de formació instrumental i etapa d'educació secundària.

La formació bàsica per a les persones adultes garanteix una oferta educativa que permet actualitzar, completar o ampliar els coneixements i aptituds per al desenvolupament personal i professional i obtenir la certificació d'ensenyaments instrumentals o la titulació de graduat en educació secundària obligatòria.

La necessitat de plantejar com a finalitat educativa la millora de les capacitats de les persones per poder actuar adequadament i amb eficàcia ha fet imprescindible centrar el currículum en les competències clau per aconseguir:

- integrar els diferents aprenentatges tot impulsant la transversalitat dels coneixements;
- afavorir que l'alumnat integri els seus aprenentatges, els posi amb relació als diferents tipus de continguts i els utilitzi d'una manera efectiva en diferents situacions i contextos;
- orientar el professorat per permetre identificar els continguts i criteris d'avaluació que tenen caràcter bàsic per a tot l'alumnat i, en general, per inspirar les decisions relatives al procés d'ensenyament i aprenentatge.

3.3. Proves d'accés

Les proves d'accés tenen com a objectiu facilitar el retorn al sistema educatiu. La formació per a les proves d'accés permet donar les eines per tal que siguin passarel·les efectives. Inclouen la formació per a l'accés als cicles formatius tant de grau mitjà com superior i l'accés a la universitat per a majors de 25 anys. Algunes d'aquestes proves també es poden preparar de manera no presencial (vegeu l'aparat sobre l'IOC).

3.4. Competències per a la societat de la informació

Són les competències bàsiques en tecnologia de la informació i en una llengua estrangera per desenvolupar-se en la societat actual. Els cursos s'adrecen a persones amb coneixements inicials de tecnologia de la informació i/o de les llengües anglesa i francesa.

4. Accés i participació

Aquesta oferta educativa s'imparteix en centres i aules de formació de persones adultes, amb les tipologies següents:

- centres i aules de formació de persones adultes de titularitat del Departament d'Educació;
- centres de formació de persones adultes ubicats en centres penitenciaris de titularitat del Departament de Justícia;
- centres de formació de persones adultes de titularitat municipal;
- centres de formació de persones adultes privats autoritzats.

L'alumnat respon al perfil següent:

- persones més grans de 18 anys (per als casos que preveu la normativa, majors de 16 anys);
- baix nivell d'instrucció;
- baix nivell de destreses personals;
- desconeixement o poc ús de les TIC;
- pocs recursos per al suport a l'aprenentatge;
- alt percentatge de persones nouvingudes.

Un objectiu prioritari als centres i aules de FPA és, tal com preveuen les instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres i aules de FPA, garantir la informació i l'orientació respecte a les ofertes d'aprenentatge per a les persones adultes i altres estudis existents i sobre les possibilitats per poder accedir-hi.

Per tal de facilitar i organitzar l'accés als centres i aules de FPA, s'ha establert un calendari de preinscripció i matrícula, s'han organitzat els ensenyaments trimestralment i s'han articulat itineraris formatius, plans de treball individualitzats i sistemes d'acreditacions i/o convalidacions.

Per potenciar la participació de l'alumnat en l'organització del centre, no només es regula normativament la participació en el consell de centre sinó que, amb la implantació de metodologies participatives, es posen les bases per aconseguir que l'alumnat sigui el protagonista del seu procés d'aprenentatge.

5. Recursos per a l'aprenentatge

Les necessitats d'educació de persones adultes al nostre país han exigit un treball conjunt entre els centres que depenen de la Generalitat de Catalunya i els dependents de les administracions locals. En aquest sentit, des de fa anys hi ha un procés de diàleg amb l'objectiu de fer possible aquest treball conjunt. Aquest procés es concreta en l'Acord marc de col·laboració entre el Departament d'Educació i Universitats, l'Associació Catalana de Municipis i Comarques (ACMC) i la Federació de Municipis de Catalunya (FMC) en matèria de planificació de la formació de persones adultes, signat el 29 de maig de 2006, que estableix els criteris per a la planificació de l'oferta pública de formació de persones adultes i inicia l'anàlisi d'altres àmbits de formació de persones adultes d'interès comú.

Xarxa de centres i aules de FPA en el curs 2007-08

Curs 2007-2008	Titularitat del Departament d'Educació	Titularitat del Departament de Justícia	Titularitat municipal	Titularitat privada	Total
Total	121	12	28	24	185

Completant l'oferta dels centres i aules, bàsicament pel que fa al Graduat en Educació Secundària, hi ha la xarxa de punts de suport amb l'Institut Obert de Catalunya (IOC): <http://ioc.xtec.cat/educacio/>

La raó de ser de l'Institut Obert de Catalunya es troba plenament vinculada als objectius del Departament d'Educació:

1. L'extensió de l'educació, facilitant que pugui arribar al màxim de persones i superant les limitacions de l'espai i el temps.
2. Una educació que ha de posar els interessos, les necessitats i les possibilitats de progrés de les persones en el centre d'un model educatiu flexible i adaptable.
3. Una proposta educativa que, en col·laboració amb les altres, impulsa la formació al llarg de la vida.

L'IOC va néixer a partir de la integració en un únic centre de tres iniciatives ja existents en matèria de formació no presencial, gestionades des del Departament d'Educació:

- L'Institut Català d'Ensenyament Secundari a distància (ESO i Batxillerat)
- El Centre Gestor de Formació Secundària a distància *Palau de Mar* (GES)
- La Formació Professional Oberta

La idea d'integrar-les en una única institució no pretenia només optimitzar recursos, homogeneïtzar criteris i sistematitzar processos, sinó també impulsar l'oferta de noves activitats formatives i nous ensenyaments que la societat demana i potenciar el posicionament institucional del centre al territori per convertir-lo en un centre de referència.

Oferta d'estudis:

- Graduat en Educació Secundària (GES)
- Batxillerat
- Formació professional
- Curs de preparació per a les proves d'accés a cicles formatius de grau superior

5.1. Recursos humans

Professorat

Per impartir l'oferta educativa autoritzada, els centres i aules de formació de persones adultes disposen de mestres de primària i professorat de secundària. El nombre de docents en el curs 2008-09 és de 940.

Personal no docent

Els centres i aules disposen d'auxiliars administratius, d'unes hores de suport a les tasques de gestió administrativa.

Càrrecs directius, òrgans de coordinació i accions tutorial

Càrrecs directius en els centres/aules de formació de persones adultes:

En centres:

- Director/a, en tots els centres
- Secretari/ària, amb 4 o més professors
- Cap d'estudis, amb 6 o més professors

En les aules de formació de persones adultes:

- Coordinador/a amb categoria de cap d'estudis/secretari

Òrgans de coordinació als centres i aules

- Coordinador/a de prevenció de riscos laborals (centres/aules amb 10 o més professors)
- Coordinador/a d'informàtica (centres/aules amb 10 o més professors)
- Coordinador/a de llengua, interculturalitat i cohesió social (LICS) (centres/aules amb 10 o més professors)
- Coordinador/a d'ensenyaments inicials (si imparteixen aquesta oferta)
- Coordinador/a de formació bàsica (si imparteixen aquesta oferta)
- Coordinador/a de preparació per a proves d'accés (si imparteixen aquesta oferta)
- Coordinador/a de competències per a la societat de la informació (si imparteixen aquesta oferta).

Acció tutorial

L'acció tutorial és el conjunt d'accions educatives que contribueixen a desenvolupar i potenciar les capacitats dels alumnes, orientar-los i assessorar-los en el procés d'aprenentatge. També inclou la confecció de l'itinerari formatiu i el pla de treball individual d'acord amb els interessos i capacitats de cada alumne/a, així com la coordinació de l'equip docent que intervé amb un mateix alumne o grup en el procés d'ensenyament-aprenentatge, per tal de garantir la coherència pedagògica.

5.2. El Pla FP.CAT¹

El Departament d'Educació i el Departament de Treball han posat en marxa el Pla FP.CAT que pretén que en un mateix centre o en una mateixa xarxa de centres es puguin cursar les tres modalitats de formació professional (inicial, ocupacional — adreçada a les persones en atur— i contínua —per als treballadors que volen continuar la seva formació—) i que els coneixements que les persones adquireixen a través de qualsevol d'aquestes vies siguin reconeguts per tot el sistema. En el cas de no completar totes les unitats i mòduls formatius necessaris per aconseguir el títol, la persona podrà obtenir una certificació de professionalitat, també oficial, amb un nombre menor d'unitats superades.

Hi ha vuit centres amb projecte FP.CAT en funcionament. Un centre d'excel·lència de la xarxa FP.CAT ofereix un model d'integració a l'aula especialitzat en el sector sociosanitari. Els altres set centres ofereixen, de moment, un model d'integració en el centre de manera que, en aquest cas, els alumnes d'inicial, ocupacional i contínua estudien les mateixes matèries, però no ho fan a la mateixa aula.

Els objectius del pla són fonamentalment tres:

- Formar professionals amb les competències necessàries perquè tinguin més oportunitats de feina i al mateix temps contribuir a la major competitivitat de les empreses catalanes.
- Oferir diferents opcions perquè la persona pugui escollir la via més adient per a la seva formació en cada moment de la seva vida.
- Garantir la cohesió social i la igualtat d'oportunitats per a tots els ciutadans.

5.3. Propostes de millora

A més de la síntesi de les actuacions realitzades, el Consell presenta una relació de propostes de millora que caldria aplicar sobre el conjunt de l'oferta educativa que les persones adultes de Catalunya reben. Aquestes propostes es presenten a l'annex 2.

---

¹ El Pla FP.CAT "Un Acord per a la formació professional a Catalunya" forma part de *l'Acord estratègic per a la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana* (16 de febrer de 2007)

Annex 1

La Llei 3/1991, de 18 de març, de formació d'adults, proposava un nou model de formació de les persones adultes. El model es basava en uns objectius per al seu desplegament i comptava amb els òrgans de participació representats en un Consell Assessor i una Comissió Interdepartamental.

Els objectius de la llei són:

- Eliminar l'analfabetisme.
- Possibilitar l'assoliment de la formació bàsica que la societat actual demana.
- Promoure el coneixement de la nostra realitat nacional i el coneixement de la realitat dels altres pobles de l'Estat i d'Europa.
- Afavorir l'accés a l'educació reglada, obligatòria o no obligatòria, en les diverses modalitats i amb la metodologia adequada a la formació d'adults.
- Possibilitar el dret a l'actualització i el perfeccionament dels coneixements i destreses, d'acord amb les exigències laborals, socials i culturals de la mateixa societat i dedicar una atenció preferent als sectors socials amb més mancances, per tal de reequilibrar el conjunt de la societat catalana.
- Contribuir a atendre les necessitats de formació proposades pels agents socials.
- Fomentar els hàbits de responsabilitat cívica i participació social.
- Afavorir hàbits i actituds que permetin de viure el temps de lleure de manera creativa.
- Facilitar la integració plena dels ciutadans de Catalunya a Europa a fi de participar, en peu d'igualtat, dels béns culturals europeus.

Els àmbits d'actuació fonamentals proposats són:

- La formació instrumental i la formació bàsica, enteses com a formació general.
- La formació per al món laboral, entesa com l'aprenentatge inicial, l'actualització, la reconversió i el perfeccionament de coneixements i habilitats per exercir una professió o un ofici.
- La formació per al lleure i la cultura.

La Llei també regula la participació dels ens locals mitjançant els plans locals de formació.

Els programes desenvolupats han estat:

- Formació instrumental.
- Graduat escolar.
- *Graduï's. Ara pot!* (a distància)
- Graduat en Educació Secundària.
- *Graduï's ara en secundària* (a distància).
- Preparació per a les proves d'accés a cicles formatius.

Altres activitats formatives: conjunt d'ensenyaments i activitats que formen part del desenvolupament individual de la persona.

Autoformació: conjunt de programes desenvolupats en centres d'autoformació on cada persona pot assolir, d'acord amb els seus interessos i disponibilitat horària, els coneixements i les competències bàsiques per al seu desenvolupament.

Consideració final: la potencialitat de la Llei no ha estat del tot desplegada, però molts dels seus aspectes poden considerar-se referència per al futur.

Annex 2: Propostes de millora

La possibilitat de formar-se al llarg de la vida, dins i fora del sistema educatiu, amb la finalitat d'adquirir, actualitzar, completar i ampliar les capacitats, coneixements, habilitats, aptituds i competències per al desenvolupament personal i professional (LOE art. 5.1), és un fet reconegut en el nostre sistema social, atès que el sistema educatiu té com a principi bàsic l'educació permanent.

L'any 2000 les institucions europees van instar els estats membres a definir estratègies coherents i prendre mesures pràctiques per fomentar l'educació permanent per a tothom.

Podem interpretar que l'educació al llarg de la vida comença de manera ordinària a partir dels 18 anys i sense limitació d'edat. Abraça, per tant, totes les accions formals i no formals que s'ofereixen des de tots els àmbits, tenint present l'àmbit universitari com a sistema propi. L'educació bàsica ha de tenir com a objectiu que la persona assumeixi la necessitat de formació permanent al llarg de la vida.

Així, a l'educació al llarg de la vida s'hi hauran d'integrar les accions formatives que es porten a terme des de l'educació de persones adultes (EPA), el batxillerat nocturn i a distància, els programes de qualificació professional inicial (PQPI), el Programa interdepartamental de la Generalitat de Catalunya per a la integració de la formació professional a Catalunya (xarxa de centres FP.CAT), la formació professional adaptada (accions de flexibilització de la FP i FP a distància), accions de formació professional per a l'ocupació, escoles oficials d'idiomes, ensenyaments artístics, ensenyaments esportius, aules d'extensió universitària, i accions i programes de cohesió i participació, entre altres.

Les propostes efectuades per avançar, segons les recomanacions europees i d'acord amb les necessitats detectades des de l'Administració educativa a Catalunya, són les següents:

1. Fer possible que l'educació de persones adultes sigui una educació emancipadora, transformadora, participativa i gratuïta, d'acord amb les recomanacions dels organismes internacionals. Es demana que el Govern agafi un compromís ferm i inclogui l'EPA d'una manera prioritària a l'agenda política, com també quantifiqui i temporalitzi els objectius amb els terminis de consecució, l'assignació del finançament i les condicions d'avaluació, la qual cosa significa operativitzar els objectius i les finalitats a l'estil de l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH), utilitzant indicadors socials d'assoliment.

2. Reorientar l'oferta formativa i els plantejaments curriculars dels diferents àmbits de l'educació de les persones adultes en funció de l'enfocament per competències i no únicament dels continguts. En el nou marc, cal determinar i establir les competències bàsiques per a la societat de la informació i de la comunicació, que són aquelles que fan possible per a totes les persones la realització personal, la inclusió social, la ciutadania activa i l'ocupació. Segons els documents dels organismes internacionals analitzats, aquestes competències són: comunicació en llengua materna, en llengua estrangera, competència matemàtica, competències bàsiques en ciència i tecnologia, competència digital, aprendre a aprendre, competències interpersonals, interculturals, socials i cíviques, esperit emprenedor, sensibilitat cultural.
3. Establir una oferta formativa àmplia i diversa que integri i articuli definitivament els seus elements reglats i no reglats per superar la fragmentació tradicional entre activitats. En aquest sentit cal contextualitzar tota l'oferta formativa, no només la part no reglada. Per això cal també determinar un currículum de mínims per al títol de Graduat en Educació Secundària (GES) i deixar a l'autonomia dels centres els nivells de concreció pertinents.
4. Establir una xarxa única de centres de totes les titularitats per garantir la igualtat de criteris en l'accés, el procés i les acreditacions de resultats d'acord amb l'avaluació de les competències adquirides.
5. Afavorir l'autonomia dels centres per potenciar la seva vinculació al territori a partir d'adequar els perfils dels professionals, l'organització, els horaris, els calendaris, els projectes i les modalitats formatives. L'autonomia de centres és una condició necessària per tal que els centres puguin respondre amb flexibilitat i diversitat a les necessitats i característiques del territori. L'Administració ha de definir el projecte d'autonomia de centre, l'ha d'incentivar i garantir que quedi vinculat a la rendició de comptes i als processos d'avaluació interna i externa, tenint en compte que l'avaluació no s'ha de basar només en els resultats educatius, sinó que ha de considerar criteris específics per als centres situats en entorns més problemàtics. L'especificitat de l'oferta ve determinada pels criteris esmentats anteriorment.
6. Com a mesura inicial i per facilitar la transitorietat pròpia del procés de canvi, cal crear les condicions perquè els centres tendeixin a una gestió autònoma dels seus recursos i activitats establint una normativa general, que s'haurà de concretar a cada centre en funció de les necessitats i característiques del territori, al mateix temps que s'afavorirà que es creïn estructures organitzatives

horitzontals per potenciar la participació i la coresponsabilitat de professionals, col·laboradors i participants.

7. Potenciar que els centres es presentin a les convocatòries competitives de recerca i proporcionar un suport i recursos específics per a aquesta tasca, reconeixent la importància de la participació de tots els agents i persones implicades en els processos de recerca.
8. Afavorir les relacions de partenariat i el treball interdisciplinari entre centres i aules i equips universitaris de recerca per desenvolupar projectes de recerca en l'acció participativa.
9. Crear marcs per a la difusió de bones pràctiques i publicar-les digitalment, promovent alhora el coneixement i l'aplicació.
10. Facilitar l'accés a la formació secundària postobligatòria des de l'EPA.
11. Dissenyar un sistema d'avaluació interna i externa i de reconeixement de la tasca docent com a criteri per a la incentivació i promoció dels professionals.
12. Facilitar temps i espais per a la participació. Promoure metodologies participatives.
13. Establir convenis de col·laboració entre el Departament d'Educació i les universitats per facilitar l'entrada a l'educació superior de totes persones que opten per la via dels majors de 25 anys, ampliant el deficitari 3% de la matriculació actual i adequant les proves a les característiques específiques dels adults.
14. Realitzar una anàlisi de les zones més desfavorides —zones preferents— per reforçar-hi positivament la creació de centres.
15. Fomentar per part de les administracions que els diversos serveis públics i entitats comparteixin objectius i gestionin d'una manera més eficient els seus recursos.

3. L'aprenentatge al llarg de la vida. Educació i formació de les persones adultes

Document marc de les XIX Jornades de Consells Escolars de Comunitats Autònomes i de l'Estat. Càceres, maig de 2009

O. Introducció

Concebre l'ésser humà com a subjecte d'educació al llarg de tota la vida obre la porta a la possibilitat d'altres enfocaments diferents del pròpiament educatiu, com el metafísic, l'antropològic cultural o l'antropològic filosòfic. Nocions com la d'essència humana com a essència oberta, o el caràcter fonamental de l'aprenentatge continu per a la vida humana, anuncien la riquesa d'aquestes perspectives, que no és possible abordar en aquest document, el lloc del qual és el que correspon a la comunitat educativa, nodrit en part de les aportacions de la ciència i en gran manera per les propostes de la comunitat, orígens dels materials amb què es construeix l'edifici de l'educació.

En rigor, una aproximació sistemàtica al tema d'aquest document portaria a considerar la totalitat del recorregut educatiu, des del naixement al final de la vida. Això excedeix de molt les possibilitats del treball. Una "posada entre parèntesi" de l'etapa formal educativa (obligatòria i postobligatòria) permet abordar el contingut d'aquest text. Els éssers humans que emergeixen d'un sistema educatiu formal amb els seus èxits i les seves mancances, qualssevol que siguin, continuaran subjectes a la necessitat de continuar aprenent. Aquest document s'hi refereix. D'això tracta.

Les interrelacions entre les diferents etapes, així com la llum que mútuament es llancen, o els aspectes sectorials dels continguts educatius al llarg de la vida, obren interrogants als quals només s'ofereixen respostes molt parcialment. Si aquest paradigma és precís i alguna vegada operatiu, no faltaran oportunitats de continuar-hi aprofundint.

El terme educació és concebut com a centre de referència d'un camp semàntic en el qual es troben altres termes anàlegs o relacionats, com formació, instrucció, ensenyament-aprenentatge, etc. S'ha optat per la utilització preferent del terme educació en el seu sentit més ampli, com a terme que abraça la totalitat del seu camp. Sens dubte, poden establir-se distincions conceptuals entre tots; per als propòsits d'aquest document, n'hi ha prou amb el terme adoptat.

L'aprenentatge al llarg de la vida forma part del debat sobre l'educació i la formació dels últims decennis, un debat que va més enllà de l'aproximació conceptual a un terme que es relaciona amb altres d'afins com educació permanent, educació de persones adultes, formació contínua, educació contínua, educació i formació, etc. L'elecció de l'expressió respon al propòsit de desenvolupar-ne tant la novetat com el concepte que inclou, relacionar el marc que aquest concepte defineix en l'actualitat amb la condició, relativament nova, que el relaciona amb altres expressions. En aquest document es reflexiona sobre la problemàtica de l'educació al segle XXI i es proposen recomanacions i orientacions per al futur. Una de les claus d'aquest text té a veure amb les relacions d'un nou plantejament que tracta de canviar els tradicionals sistemes d'educació i formació amb la necessitat d'un sistema d'educació universal, flexible i permanent.

El desenvolupament d'estratègies en el marc de l'aprenentatge al llarg de la vida ha d'intervenir sobre les causes que poden generar esquerdes de desigualtat, ha d'actuar directament sobre la pròpia realitat social de cada comunitat i s'ha de basar en una concepció dinàmica del coneixement, convertint l'aprenentatge en un procés flexible i obert a les noves necessitats formatives amb referència al context en què s'ofereix. Així, podem parlar d'un dels signes d'identitat d'aquesta oferta educativa: l'educació contínua i comunitària, que no solament té la comunitat com a destinació de l'acció educativa, sinó que aquesta també educa a través de múltiples mitjans i recursos; es reconeix així el paper de l'educació no formal, però també la informal. Per això, continua sent imprescindible l'establiment de relacions funcionals entre els diferents agents educatius, socials i polítics mitjançant mecanismes de coordinació, planificació i gestió.

Volem iniciar la presentació de la societat del segle XXI segons les necessitats educatives i formatives assenyalades des de diferents textos de referència europeus. Els reptes plantejats representen debilitats i fortaleces en una societat en transformació. Per això, considerarem les possibilitats partint de la realitat manifestada per autors del nostre entorn amb la idea d'establir possibles propostes i identificant primer els riscos a què ens enfrontem.

1. Societat del coneixement i educació

1.1. La societat del coneixement i les seves implicacions educatives

Entre altres paràmetres, l'ésser humà basa la seva existència en l'adaptació. Actualment aquest desafiament ha afegit més tasques i cada dia són més les obligacions personals, laborals, socials a què cada un de nosaltres s'enfronta. La societat actual es caracteritza per la generació de coneixement i el processament de la informació. En l'estructura de la nova societat es produeix una estreta interdependència entre diferents esferes: social, política i econòmica. Precisament aquesta és la clau per entendre la nova estructura. Els conceptes de competència evolutiva i adaptabilitat són dos aspectes inherents a l'individu de la societat del segle XXI. D'ara endavant, doncs, l'educació o, millor, l'aprenentatge, cobreix tota la vida i cada coneixement envaeix l'àmbit dels altres i els enriqueix. A començament del segle XXI, l'educació, a causa de la missió que se li ha assignat i les múltiples formes que pot adoptar comprèn:

- Un període que s'estén des de la infantesa fins al final de la vida.
- La utilització, com a mitjà d'aprenentatge, de tot allò que permet a una persona adquirir un coneixement més dinàmic del món, dels altres i de si mateixa.
- Un concepte d'aprendre que inclou els quatre aprenentatges.

En la societat del coneixement, l'educació i la formació han de figurar entre les principals prioritats socials i polítiques. L'adquisició i l'actualització permanent dels coneixements, les qualificacions i les competències que cada un dels ciutadans requereix seran uns elements molt importants per al desenvolupament personal i per a la participació en la societat. El concepte d'aprenentatge permanent és la base de diferents estratègies aplicades per ajudar a afrontar aquests reptes. Així, el document *Polítiques i pràctiques de l'educació d'adults* (OCDE, 2003) interpreta que l'aprenentatge inclou totes les activitats d'educació i formació que es realitzen per raons professionals, personals o socials. Inclou formació general, professional i empresarial amb una perspectiva d'aprenentatge continu al llarg de la vida.

“Davant els nombrosos desafiaments de l'avenir, l'educació constitueix un instrument indispensable perquè la humanitat pugui progressar cap als ideals de pau, llibertat i justícia social... per fer retrocedir la pobresa, l'exclusió, les incomprendions, les opressions, les guerres, etc.” (*L'educació: hi ha un tresor amagat a dins*, J. Delors et al., 1996). El també anomenat “Informe Delors” reflexiona sobre la problemàtica de l'educació al segle XXI i proposa recomanacions i orientacions per al futur. Una de les claus d'aquest text té a veure amb les relacions que actualment es poden establir entre el que es

denomina la societat cognitiva o societat de la informació, per una part, i la necessitat d'un sistema d'educació universal, flexible i permanent, per una altra.

En la nova societat de la informació, el poder i l'estructura social estaran associats al capital cultural (no al capital econòmic, propi de la societat industrial), tant dels individus com de les institucions i empreses. Aquesta és una de les idees bàsiques que s'expliquen en una altra obra que s'ocupa també d'aquest problema, el *Llibre Blanc sobre l'educació i la formació*. Segons aquesta obra, editada per la Comissió Europea amb el títol *Ensenyar i aprendre. Cap a la societat del coneixement*, es constata que la posició de cada individu en la societat depèn cada vegada més dels coneixements i de les competències que hagi sabut adquirir al llarg de la seva formació: "l'educació i la formació seran, més que mai, els principals vectors d'identificació, pertinença i promoció social (...). Cada vegada més, les capacitats per aprendre i la possessió de coneixements fonamentals situaran els individus en relació amb els altres individus en l'àmbit de la societat. La posició de cada un en l'espai del saber i de la competència serà decisiva. L'esmentada posició relativa, que podem qualificar de relació cognitiva estructurarà cada vegada més les nostres societats" (Comissió Europea, 1996). Així mateix, aquesta posició central que ocupa el coneixement produeix efectes paradoxals en l'actual societat de la informació: d'una banda, augmenten les possibilitats d'accés a la informació i amb això les oportunitats i les possibilitats d'igualtat per a tots; però, alhora, els constants canvis socials, les transformacions laborals i la necessitat de renovar les competències adquirides, han augmentat les incerteses i creen situacions d'exclusió intolerables (Comissió Europea, 1996). Per això, es pot afirmar que les desigualtats socials dependran de factors econòmics, de l'educació i la formació rebudes i de les capacitats i oportunitats per continuar aprenent al llarg de tota la vida.

Vivim en una societat en què sorgeixen noves desigualtats educatives a causa que els nous sabers que la societat de la informació i el coneixement demana es distribueixen de manera desigual en funció del nivell d'estudis, del grup social, del gènere o de l'edat. Es tracta d'una nova societat que comporta tres principals riscos amb relació a l'accés i a l'ús de la informació: el risc dels que queden exclosos per falta d'accés físic a les xarxes per raons geogràfiques o econòmiques; el risc de ser exclosos per problemes de competència laboral o per la dificultat de continuar aprenent, i finalment el risc d'exclusió a causa de la incapacitat de convertir la informació en coneixement.

Seguint les consideracions de l'Informe Delors es pot dir que l'educació bàsica, quan aconsegueix els seus propòsits, suscita el desig de continuar aprenent. Per aquest motiu, el progrés de l'escolarització dels joves, l'avenç de l'alfabetització i

el nou impuls que s'ha donat a l'educació bàsica anuncien un augment de la demanda d'educació d'adults en les societats de demà. En aquest nou context el principi d'igualtat d'oportunitats és un criteri essencial per als qui tracten d'establir progressivament les diverses etapes de l'educació al llarg de la vida.

Per una altra part, durant tota la vida l'individu aprèn en l'espai social de la comunitat a què pertany. El món laboral és també un important espai educatiu i, en aquest sentit, s'hauran d'establir sistemàticament connexions entre la comunitat, els sistemes educatius i formatius i la vida professional per ajudar als qui desitgen ampliar els seus coneixements al mateix temps que comparteixin la seva formació. Es fomenta així, d'una banda, la col·laboració amb les institucions culturals i socials que han reforçat la seva missió educativa i, d'una altra, es defineix una estratègia educativa que integra les tecnologies de la informació i la comunicació en el procés educatiu i formatiu de les persones.

En aquest nou context, l'aprenentatge al llarg de la vida es concep com una cosa que va molt més allà de les activitats d'anivellament i perfeccionament i de conversió i promoció professionals dels adults. Ara es tracta d'oferir a tothom la possibilitat de rebre educació, i amb finalitats múltiples, tant si es tracta de brindar noves oportunitats educatives o de satisfer les necessitats de coneixement, millora o superació personal, com de perfeccionar i ampliar els tipus d'informació estrictament vinculats amb les exigències de la vida professional, compresos els de formació pràctica. En resum, l'educació al llarg de la vida ha d'aprofitar totes les possibilitats que la societat ofereix.

Una de les premisses educatives que s'intenta fomentar en l'àmbit europeu, i que la Llei orgànica d'educació (LOE) reconeix com un dels seus principis, és "Fer realitat el concepte d'aprenentatge al llarg de tota la vida, apropant l'aprenentatge a la llar, realitzant més inversions en recursos humans i potenciant la innovació en l'ensenyament i l'aprenentatge".

1.2. L'educació contínua de les persones adultes en el panorama internacional

Des de la dècada dels noranta la Unió Europea i l'OCDE, entre altres organismes internacionals, han promogut projectes i estudis que han donat lloc a publicacions rellevants en l'àmbit de l'aprenentatge al llarg de la vida. El Consell Europeu de Lisboa, al març de 2000, va reconèixer que l'adaptació a la globalització i el desplaçament cap a les economies basades en el coneixement són un repte per a Europa. Per això, es va posar èmfasi en el fet que "tot ciutadà ha de tenir els coneixements necessaris per viure i treballar en la nova societat de la informació" i

que “un marc europeu hauria de definir les noves qualificacions bàsiques que s’han de proporcionar a través de la formació contínua”. Més recentment, amb la reactivació de l’Estratègia de Lisboa, el Consell Europeu de març de 2005, va instar a millorar els resultats i va realitzar propostes concretes a través del document *Educació i formació 2010*, adoptat pel Consell de Barcelona al març de 2002, en el qual també s’urgia a continuar actuant per “millorar el domini de les competències bàsiques” i consolidar la dimensió europea en l’ensenyament. L’objectiu dels treballs havia de ser determinar les competències bàsiques i la manera que aquestes, juntament amb les capacitats tradicionals, podien integrar-se millor als itineraris formatius i millorar el procés d’aprenentatge.

La major taxa de desocupació entre les persones amb baixa qualificació, el creixent i reconegut impacte del capital humà en el creixement econòmic — juntament amb l’interès públic en el desenvolupament personal i social— fan necessari incrementar les oportunitats d’educació contínua dins del context més ampli de l’educació al llarg de la vida. Aquestes poden estar relacionades amb l’ocupació i amb les necessitats de preparació bàsica o de millora de les qualificacions, o respondre a preocupacions socials i cíviques.

Per tant, tal com recull l’informe de l’OCDE, és hora d’anar més enllà de la retòrica i considerar respostes concretes per ampliar les oportunitats d’aprenentatge per a totes les persones adultes. (Informe de l’OCDE: *Més enllà de la retòrica: polítiques i pràctica de l’educació d’adults*, 2003).

En els darrers anys, la majoria dels països de l’OCDE ha desenvolupat polítiques públiques per respondre a objectius d’equitat i eficàcia i enfortir el capital humà dels adults. Alguns han elaborat plans generals d’actuació com la reforma de l’educació d’adults a Dinamarca (2000) o la reforma de les competències a Noruega (1999). Altres han ofert l’oportunitat als adults de finalitzar l’educació primària o la secundària com la iniciativa d’educació d’adults a Suècia (1997-2002). Altres, com Espanya o Finlàndia, han creat sistemes nacionals de qualificacions per afavorir una major integració del sistema de formació d’adults. En altres països s’ha creat una institució única per dirigir l’educació i formació d’adults, com ANEFA a Portugal o el Consell d’Habilitats i Aprenentatge al Regne Unit (*Learning and Skills Council*).

Les diferents mesures adoptades per augmentar la participació d’adults en la formació poden ser de tipus financer, legal, fiscal o d’orientació i es poden dividir en diverses categories segons el seu enfocament:

- Estimular la demanda. Països com Canadà o el Regne Unit ofereixen incentius financers i ajuts a l'individu perquè desenvolupi la seva formació.
- Augmentar o millorar l'oferta. Molts països han desenvolupat una xarxa pública d'institucions d'educació i formació d'adults o mecanismes per enfortir la coordinació entre els diferents organitzadors o proveïdors.
- Enfortir oferta i demanda. En aquesta categoria hi ha mesures que estimulen una oferta de formació proporcionada per entitats alienes a l'Administració i una demanda més personalitzada.

Per respondre als reptes plantejats, els caps d'Estat i de Govern de la Unió Europea van establir objectius comuns estratègics per als sistemes d'educació i formació europeus en el Consell Europeu de Lisboa (març de 2000), d'acord amb el principi de l'aprenentatge permanent, a fi de:

- Millorar la qualitat i l'eficàcia dels sistemes d'educació i formació en la Unió Europea.
- Facilitar l'accés de tots als sistemes d'educació i formació.
- Obrir els sistemes d'educació i formació a un món més ampli.

Aquests objectius es veuen reflectits en una sèrie de punts de referència que comporten compromisos per assolir l'adequació dels sistemes d'educació i formació al nou context social i econòmic. Es poden destacar dos punts de referència que estarien especialment vinculats al desenvolupament de l'educació de persones adultes. Els estats membres s'haurien d'assegurar que el percentatge mitjà de ciutadans de la UE d'edats compreses entre els 20 i els 24 anys que hagin cursat almenys l'ensenyament secundari superior assoleixi o superi el 80% abans de 2010 i que també per al 2010 el nivell mitjà a la UE de participació en l'aprenentatge permanent hagi assolit almenys el 15% de la població adulta en edat laboral (entre 25 i 64 anys), i que la taxa de participació en cap país quedi per sota del 10%.

A partir dels tres objectius estratègics, l'informe emès per la Comissió Europea, publicat el 20 de novembre de 2002, defineix tretze objectius concrets que plantegen diverses qüestions clau que han d'abordar-se i estableix una llista orientativa d'indicadors per mesurar-ne la posada en pràctica. S'assenyalen aquí els que es relacionen amb actuacions prioritàries i que recull l'*Informe nacional sobre el debat sobre l'aprenentatge permanent a Espanya*, editat pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, que són:

- Noves qualificacions bàsiques per a tothom
- Més inversió en recursos humans

- La innovació en l'ensenyament i l'aprenentatge
- Valorar l'aprenentatge
- Redefinir l'orientació i l'assessorament
- Apropar l'aprenentatge a la llar

En aquest sentit, es presenten una sèrie de mesures destinades a impulsar una política coherent per millorar les oportunitats i la participació dels adults en educació i formació:

- Mesures perquè l'educació i formació sigui més atractiva per als adults. Això representa l'adaptació dels mètodes pedagògics a les necessitats dels adults, com també la contextualització de l'educació en processos i experiències conegudes. Però també és important donar formació d'una manera flexible per adaptar-se a les circumstàncies personals i temporals dels adults. Diferents estratègies útils poden ser els sistemes modulars flexibles, l'ús de tecnologies de la informació o la informació i l'orientació per a adults en aquest camp. El reconeixement de l'aprenentatge previ també és vital per fer que els adults no es vegin obligats a començar des de zero.
- Mesures per fomentar la formació per a l'ocupació, tant per a aturats com per a ocupats.
- Millorar la qualitat de l'educació de persones adultes. Això implica la necessitat d'establir mecanismes d'avaluació de resultats i de control de qualitat de la formació, mecanismes poc utilitzats als diferents països participants.
- Coordinar les activitats dels diferents actors de la formació. Això pot ajudar a un ús més racional dels recursos limitats i una major eficàcia de la despesa pública. En tot cas, les administracions educatives arbitraran fórmules que possibilitin un sistema ampli i flexible de "passarel·les" o "cursos pont", que facilitin el trànsit entre els diferents nivells i etapes educatius de les diferents modalitats educatives per a la reincorporació, la reconducció i el progrés dels educands, dins del sistema educatiu formal. Es procurarà alhora l'aprofitament i l'optimització de la xarxa de centres existents i els seus recursos.
- L'ús de tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a la formació i particularment a la formació contínua.

En resum, l'educació al llarg de la vida ha d'aprofitar totes les possibilitats que la societat ofereix. A la *Comunicació de la Comissió sobre l'aprenentatge permanent* (2001) i a la posterior *Resolució del Consell* (juny de 2002) s'insisteix en la

necessitat d'oferir oportunitats d'aprenentatge permanent per a tothom i, particularment, la d'adquirir i actualitzar les capacitats bàsiques.

Als últims documents de la Unió Europea es comuna els estats membres a realitzar reformes urgents, ja que els resultats no són els esperats.

2. Fonaments i característiques de l'educació contínua

2.1. Sobre el concepte de l'educació contínua

S'entén per educació contínua el procés orientat a desenvolupar una formació integral que no es limita a una edat determinada ni es reserva individus o grups concrets, basada en un perfeccionament constant que afecta tots els moments de la vida, que ajuda les persones a iniciar (si és necessari), millorar, completar i actualitzar aprenentatges, a desenvolupar totes les seves potencialitats, capacitats i competències, i no només per disminuir el percentatge de persones que assoleixin els nivells obligatoris, sinó també com una manera d'entendre el desenvolupament personal i social a través de l'educació.

Al nostre país el concepte d'aprenentatge al llarg de la vida s'estableix a l'article 5.1 de la Llei orgànica d'educació, de 3 de maig de 2006, que expressa la necessitat que: "Totes les persones han de tenir la possibilitat de formar-se al llarg de la vida, dins i fora del sistema educatiu, a fi d'adquirir, actualitzar, completar i ampliar les seves capacitats, coneixements, habilitats, aptituds i competències per al seu desenvolupament personal i professional". Nosaltres hi afegim la necessitat de la formació per al desenvolupament social.

L'aprenentatge al llarg de la vida representa per a l'ésser humà la construcció contínua dels seus coneixements i aptituds, de la seva facultat de judici i d'acció; promou la participació crítica i responsable en el seu context social i natural, i propicia la plenitud afectiva i la maduració de la personalitat. La finalitat última és una formació completa de tots i cada un dels éssers humans, amb una especial atenció permanent als nous coneixements i la possibilitat d'incorporar-los per evitar la desactualització i allò que se sol anomenar l'esquerda educativa. D'aquesta manera, es tracta de superar conceptes vinculats a processos concrets o que per la seva contínua utilització s'han desvirtuat. Encara així, ens hi continuarem referint per poder seguir un guió coherent amb la literatura tradicional.

La introducció del concepte d'educació contínua comporta assumir la complementarietat de l'educació formal i la no formal i la valoració, el

reconeixement i l'acreditació dels aprenentatges informals. Per això, en aquest nou plantejament, s'han de canviar els sistemes tradicionals d'educació i formació per donar respostes a les canviants necessitats personals, socials i laborals. Això representa promoure aprenentatges significatius, funcionals i contextualitzats, atenent les necessitats productives del mercat laboral, la qual cosa requereix la creació de veritables societats educatives, o el que s'anomenen comunitats d'aprenentatge, que facin realitat el principi d'educació contínua.

L'atenció permanent als nous coneixements és una finalitat primordial per evitar la desactualització i l'esquerda educativa i tecnològica. Aquesta dimensió cognitiva (que no és l'única de l'aprenentatge permanent) implica: (a) aprendre el que se sap, (b) recórrer el camí de la innovació de la mà dels innovadors, (c) innovar i descobrir.

L'educació contínua en el marc de l'aprenentatge al llarg de la vida no té caràcter de remei, ni la seva finalitat és merament compensatòria, ni es limita a cobrir els dèficits produïts en l'etapa anterior, ni pretén resituar els subjectes en moments anteriors de la seva trajectòria formativa, ni és una mirada al passat; és un projecte de futur. És evident que aquesta funció compensatòria forma part de la seva tasca, però ni és tota la seva tasca, ni n'és una part essencial.

En l'educació contínua és fonamental la referència a la comunitat, com a base de què s'alimenta i a la qual s'orienten els resultats. La comunitat no és només l'últim beneficiari d'aquesta acció educativa, sinó el promotor principal. Això ha de comprometre els seus mitjans i recursos i reconèixer el paper de l'educació formal i la no formal, com també els fluxos educatius informals. El model escolar ha de cedir lloc al model social.

En una concepció ideal, el subjecte de l'aprenentatge permanent és un subjecte racional i autònom, que decideix formar-se i que assumeix el protagonisme del seu procés formatiu. La formulació d'un projecte formatiu constitueix el full de ruta personal de l'educació contínua, diferent per a cada individu, encara que a l'agregat social s'hi puguin configurar rutes comunes.

Autoaprenentatge i heteroaprenentatge, participació, reflexió i activitat, aprofitament de l'experiència prèvia, context social i aprenentatge en xarxa són altres característiques que destaquen de l'educació contínua.

2.2. Els fonaments de l'educació contínua

Tot l'edifici de l'educació contínua reposa sobre dos pilars:

- L'educació i la formació permanent són possibles. L'ésser humà té capacitat per aprendre i educar-se al llarg de tota la vida, i aquesta capacitat no s'extingeix en concloure l'edat del desenvolupament, sinó que es manté activa sempre.
- L'educació contínua és necessària en el moment actual. Només mitjançant un procés continu d'aprenentatge permanent els éssers humans poden respondre als requeriments creixents de la societat i la cultura actuals. La societat del coneixement conté, en la seva mateixa denominació, l'expressió adequada de les exigències i possibilitats de la situació actual.

Si bé l'experiència comuna sembla confirmar la veritat de la tesi que l'educació contínua és possible, procedirem a dur a terme una corroboració més rigorosa d'aquesta afirmació. D'aquesta manera, seguint el mètode científic, obtindrem major seguretat sobre aquest pilar de l'educació contínua.

Les ciències de l'home, la ciència de la ment i les neurociències demostren que la capacitat d'aprendre s'inscriu en l'estructura mateixa de la ment i del cervell; no és un fenomen passatger, és a dir, és una cosa que, en llenguatge clàssic, pertany a l'essència de l'ésser humà, que sempre és allí.

Les investigacions de la neurociència avalen aquesta hipòtesi, tot i que encara falta molt camí per recórrer. Ara coneixem entre un 15% i un 20% de l'estructura i el funcionament del cervell; per tant, a falta de més coneixement, cal remarcar el caràcter provisional de les conclusions.

Avui sabem, amb una alta probabilitat de certesa, que:

- L'enorme plasticitat del cervell ens permet aprendre sense parar.
- Hi ha un moment de màxima plasticitat del cervell, en l'anomenada edat evolutiva; però la plasticitat no s'extingeix mai.
- La millor utilització de la plasticitat inicial permet una major flexibilitat en la resta de la vida.
- És probable que el cervell canviï com a resultat del pensament, que la seva anatomia canviï en funció de l'aprenentatge.
- Quan una àrea cerebral no funciona, es reorganitza el conjunt perquè altres àrees assumeixin la tasca, almenys en part.

La complexitat creixent de les societats humanes i dels projectes personals que s'hi inscriuen, la presència constant de la innovació i de la creativitat, així com d'un flux enorme d'informació i de possibilitats de comunicació, ens fa constatar que les tasques d'aprenentatge, l'adquisició de sabers i competències, valors, actituds, riqueses afectives, relacions humanes, capacitats laborals i tècniques, així com la saviesa de l'humà i de l'humanisme, no poden donar-se per conclòses en acabar les edats clàssiques de l'educació. Aquesta tasca ha de continuar, i de fet continua, al llarg de la vida.

Una última precisió: en la perspectiva de les vides individuals i personals, l'educació contínua s'inscriu en l'ordre de la llibertat. En l'horitzó de la vida social i del desenvolupament de les comunitats humanes, l'educació contínua s'inscriu en l'ordre de la necessitat, i per això l'educació contínua ha d'intervenir sobre les causes que poden generar desigualtat i ha d'actuar directament sobre la pròpia realitat social de cada comunitat, convertint-se en una educació comunitària flexible i oberta a les noves necessitats formatives amb referència al context en què s'ofereix.

2.3. El subjecte de l'educació contínua al llarg de la vida

La capacitat d'aprendre al llarg de tota la vida converteix els éssers humans en subjectes d'educació i formació; tot home, tota dona, en qualsevol edat, lloc i circumstància, és capaç d'aprendre i, per tant, subjecte d'educació.

La primera etapa de la vida (infantesa, adolescència i joventut) en virtut de l'especial plasticitat mental i cerebral en l'edat del desenvolupament, es converteix en destinatària de l'educació formal, obligatòria i postobligatòria, i d'una intensa xarxa no formal i informal d'influxos educatius. La conclusió d'aquesta etapa no significa el tancament definitiu de l'educació i de l'aprenentatge, sinó l'obertura d'una nova etapa, la de la maduresa adulta, en què les pròpies exigències interiors, les demandes de la societat actual i dels rols que s'han d'assumir impliquen una tasca d'educació continuada i d'aprenentatge, el final del qual es confon amb el de la vida.

El nou paradigma de l'educació contínua il·lumina amb una llum especial l'etapa de l'educació formal; entre ambdues etapes no hi ha contradicció sinó continuïtat, encara que el pas d'una a l'altra suposi un canvi d'accent que no és irrellevant.

Respecte als canvis que es produeixen en l'edat adulta convé destacar algunes fites o fets rellevants en el desenvolupament que funcionen com a reptes i que contenen implicacions educatives.

- Trobar una visió de l'humà i de l'humanisme que doni sentit a la pròpia vida.
- Consolidar una professió, trobar-hi satisfacció i ajustar-se als canvis amb relació a la feina (ocupació inestable, desocupació, jubilació, etc.).
- Establir relacions d'intimitat i, en el seu cas, formar una parella.
- Establir una nova residència i assumir la responsabilitat de la llar.
- Formar una família i assumir nous rols: pare o mare, avis, etc.
- Formar part de grups socials compatibles i de xarxes per gaudir del temps lliure.
- Participar en la vida social i cultural, assumint la responsabilitat cívica dels adults.
- Ajustar-se als canvis propis de l'envelliment.
- Ajustar-se als nous rols: pare, mare, avi, àvia, jubilat, jubilada, vidu, vídua, etc.

D'alguna manera, es pot dir que aquests reptes o aprenentatges socials que tenen lloc al llarg de la vida d'una persona adulta es desenvoluparan amb èxit o no depenent de la manera en què s'hagin consolidat els aprenentatges de les etapes anteriors.

L'aprenentatge és una de les activitats humanes més complexes en la qual resulta complicat identificar-ne tots els elements i és difícil de mesurar i analitzar. Alguns autors enumeren les necessitats específiques de l'educació de persones adultes aportant alguns principis del que hauria de ser una pedagogia de l'educació contínua. Es proposa en aquest document una sèrie de principis encaminats a millorar l'aprenentatge en l'edat adulta:

- L'educació de persones adultes no ha d'implicar necessàriament l'eficiència en els resultats; els aprenentatges "inútils" o poc pragmàtics també són rellevants i importants.
- Els adults necessiten tenir l'oportunitat d'expressar què saben.
- Les tasques que resulten rellevants i tenen sentit per a les persones adultes milloren l'aprenentatge.
- Per aprendre millor és important que la informació s'organitzi en categories, amb seqüències lògiques i agrupada en associacions significatives.
- Les persones adultes es mostren més motivades quan comprenen la rellevància o l'aplicació pràctica del que han d'aprendre.
- S'ha de valorar més la precisió en el desenvolupament de tasques que la rapidesa, ja que el ritme d'execució de les tasques ha de permetre un acompliment òptim.
- L'aprenentatge de les persones adultes millora si es repeteix la tasca, si s'exposa en veu alta, si s'eliminen les interferències, si la informació es presenta a través de diversos sentits i si el subjecte no es troba fatigat.

Amb el reconeixement de la responsabilitat i la maduresa de les persones adultes, propugnem que en aquest període vital existeixen condicions psicològiques per a l'autoaprenentatge fonamentat en l'autonomia per a la presa de decisions i la capacitat per assumir-les responsablement.

2.4. Característiques de l'educació contínua

L'objectiu de generalitzar l'educació a tota la població mundial ha estat proposat per la UNESCO des de la signatura de la Declaració dels drets humans. A l'article 26, es diu que "tota persona té dret a l'educació. L'educació ha de ser gratuïta, almenys a l'ensenyament elemental i fonamental. L'ensenyament elemental és obligatori". Una vegada declarat el dret de tota persona a l'educació (no solament dels nens, sinó també de les persones adultes), és necessari establir els objectius que aquesta oferta d'ensenyaments ha de complir i les estratègies o mitjans per aconseguir els objectius esmentats.

Si s'analitza la literatura pedagògica sobre aquest assumpte, es comprova que, quan es parla del caràcter específic de l'educació contínua, el problema que es planteja és definir-la i establir-ne les dades d'identitat.

Respecte a això, dues concepcions globals han caracteritzat el progressiu procés de definició i caracterització de l'educació d'adults al llarg de la història:

- Una és la que considera que l'educació contínua no ha de ser cap altra cosa que una adaptació de l'oferta d'ensenyaments general i ordinària. Des d'aquest punt de vista, se suposa que l'acció educativa gira entorn de pautes generals i fonamentals que són aplicables a totes les edats.

No es pot, per tant, parlar del caràcter específic de l'educació contínua, tota vegada que som davant de fenòmens educatius que representen variacions mínimes d'una activitat que persegueix les mateixes finalitats.

- L'altra, concep l'educació contínua com un saber educatiu específic i distintiu en el camp de les ciències de l'educació. Aquesta és una perspectiva teòrica que admet que, quan parlem de l'educació de persones adultes, ens enfrontem a un conjunt de pràctiques educatives diferenciades que podrien agrupar-se sota una nova especialitat pedagògica.

Hi ha una posició intermèdia: admetre determinades particularitats dins d'una mateixa educació amb elements comuns, identificar les característiques de l'educació contínua en funció de les conseqüències de la maduresa i

l'aprenentatge adult, la subordinació de l'activitat educativa als rols socials prioritaris que s'assumeixen en l'edat adulta, les característiques de les institucions que proveeixen aquesta educació i el fet que l'educació dirigida a persones adultes és una educació permanent i recurrent, a diferència de l'educació inicial per a nens i adolescents.

És necessari destacar que l'edat adulta, per ser una etapa carregada de significat social, ha de tenir la seva pròpia concepció de l'educació amb un marcat caràcter comunitari.

2.5. El sistema educatiu a la llum de l'educació contínua

En les últimes dècades s'ha produït a Espanya una transformació en el panorama de l'educació de persones adultes, que ha passat d'un subsistema del sistema educatiu general, exclusivament compensador de desigualtats, a concebre's com una educació permanent, formal i no formal, reconeguda a les lleis i adaptada als requeriments i formulacions de la Comissió Europea.

El conjunt d'institucions i agents que participen o poden participar en l'educació contínua no constitueix pròpiament un sistema, ja que no té l'organització i la coherència pròpies del sistema formal, sinó que constitueix una xarxa d'instàncies formatives; el seu desenvolupament depèn de la dinàmica de les societats humanes, la qual cosa no exclou l'existència d'una normativa que estableixi límits i reconegui conseqüències, sense restringir la creativitat dels seus agents.

En aquest sentit, el sistema educatiu formal és un subsistema dins de la xarxa, tant en el sentit de proporcionar la pulsio educativa per a les primeres etapes de la vida com en el de proporcionar un punt de suport imprescindible per als aprenentatges posteriors. És la part més estructurada i més coherent de la xarxa. També és la més rígida.

És necessari incrementar la flexibilitat del sistema educatiu general com a part integrant de la xarxa d'educació contínua (és segur que també per les seves pròpies necessitats internes). Han d'existir passarel·les de l'educació al món treball, del món del treball a l'educació i entre els diferents tipus d'ensenyaments. S'han d'obrir portes perquè els joves que abandonen els seus estudis els puguin reprendre i perquè els adults puguin continuar el seu aprenentatge al llarg de la vida, i permetre la configuració de vies formatives adaptades al seu full de ruta personal. També és important i urgent la posada en marxa de mesures que tinguin com a finalitat reduir l'abandonament escolar. En la mesura que tinguem més persones formades estaran més capacitades per a la formació al llarg de la

vida. Per això, és especialment interessant coordinar esforços per comptar amb una xarxa educativa i formativa organitzada i coherent.

La xarxa inclou, doncs, un ampli ventall d'instàncies formatives. Totes insisteixen en la formació i el perfeccionament de les persones però, a més, algunes condueixen a l'obtenció de títols oficials i en d'altres hi ha la possibilitat de validar l'experiència adquirida. La normativa legal pertinent regularà les condicions relatives a la formació que condueix a titulació o certificació, de manera que contribueixi a l'esperit de flexibilitat i llibertat d'aquest paradigma educatiu.

La contribució de la universitat i altres estudis superiors (ensenyaments artístics, conservatoris, etc.) a la configuració de la xarxa és especialment rellevant, ja que permet el contacte directe dels educands adults amb un dels focus de la creativitat i la innovació. Els fulls de ruta, en els nivells superiors del coneixement, han de permetre expectatives personals múltiples i flexibles i no han de conduir necessàriament a l'expedició de títols oficials, sinó a la certificació dels aprenentatges adquirits.

La xarxa integra tots els impulsos educatius, informals o no formals, que neixen de la comunitat i que tenen una cosa per dir en l'educació permanent: empreses, sindicats, administracions públiques, associacions cíviques i culturals, professionals excel·lents, mestres, escriptors i artistes, museus i biblioteques, fundacions, editorials, mitjans de comunicació, xarxes informàtiques, Internet, filmoteques i hemeroteques, i un llarg etc. Però la incorporació d'aquests aprenentatges a la nova realitat educativa no tindria cap efecte rellevant si no es reconeguessin i certifiquessin. Aquest és, precisament, un dels principals reptes de l'aprenentatge al llarg de la vida.

Un risc que s'ha d'evitar tant sí com no és que la participació de les institucions educatives del sistema general en l'educació contínua es faci, sense més ni més, traslladant maneres, mètodes, plantejaments i criteris de l'ensenyament amb nens, adolescents i joves a l'educació i formació de persones adultes; és a dir, que es produeixi l'"escolarització dels adults", la tornada dels adults a l'edat escolar. Això significaria la mort de l'intent. Les institucions educatives han de realitzar la "mutació" necessària cap al vessant permanent per adaptar-se a un context formatiu en què la maduresa adulta, amb les seves connotacions de llibertat i flexibilitat, és la nota constituent de la xarxa.

2.6. L'educació contínua i la formació per a l'ocupació

Parlar de formació és parlar d'ocupació; parlar de qualitat en l'ocupació és parlar de productivitat; parlar d'integració és parlar de cohesió social, i igualment en el sentit invers.

Actualment, Europa ha acumulat un conjunt de drets i una legislació social centrada en la salut i la seguretat, la igualtat de tracte i la no discriminació. Tanmateix, en els últims anys assistim als efectes negatius de la globalització i a les seves conseqüències, per això és fonamental enfortir el teixit productiu sobre la base de competir amb valor afegit, incorporant valors de sostenibilitat, estabilitat, seguretat i igualtat, i aprofitant les potencialitats de la major biodiversitat, les energies renovables, la innovació i la tecnologia, la investigació, la formació i la cultura.

En l'àmbit educatiu i formatiu, a Espanya hi ha hagut millores respecte al passat, tanmateix es constaten debilitats i greus desequilibris. Conviuen taxes elevades de població universitària i sobrequalificada per als llocs de treball amb alts índexs de fracàs escolar, així com un dèficit significatiu en ensenyaments postobligatoris i formació professional (ni es promouen, ni tenen valor social). La inversió pública en educació és només el 71% de la mitjana europea, i ha disminuït en els últims 10 anys respecte al PIB. La participació de la població espanyola adulta en activitats de formació permanent se situa al 4,7%, davant del 8,5% de mitjana europea el 2006.

Per tot això, s'ha de consolidar una educació bàsica de qualitat i augmentar la formació i la qualificació de la població, amb especial atenció a la qualificació i la requalificació de la població treballadora. Per tant, és necessari millorar l'accés a la formació i a la qualificació al llarg de tota la vida laboral i de tota la vida en general, mitjançant sistemes de negociació amb els representants de la societat, els treballadors i les empreses. Aquests requisits són bàsics per incrementar la productivitat i la cohesió social.

Per resoldre tots aquests dèficits cal apostar per un objectiu europeu que ens porti a desenvolupar una economia més productiva i capaç de sostenir el model social construït i millorar-lo progressivament, i per models d'empreses sòlids, innovadors i socialment responsables. És obligatori fer complir les normatives laborals i també és un gran objectiu universalitzar aquests drets.

Promoure la qualitat i la seguretat de l'ocupació, fomentar un teixit productiu sostenible i de qualitat, fer el treball més productiu, aconseguir que la innovació i

la responsabilitat social siguin presents en les empreses i en la societat passa per una decidida aposta per la formació al llarg de tota la vida i en tots els àmbits, que contribueixi al desenvolupament d'una economia basada en el coneixement, mitjançant la inversió en capital humà i la constitució d'un estat actiu de benestar.

Això ha de servir per a:

- Planificar polítiques educatives basades en la promoció de l'escola i la seva qualitat, posant especial atenció a les desigualtats formatives i a les necessitats especials de la població, als desequilibris territorials i als elevats índexs de fracàs escolar.
- Incrementar la inversió per càpita en recursos humans.
- Reduir a la meitat el nombre de persones entre 18 i 24 anys que no tenen formació posterior a l'ESO.
- Obrir els centres d'ensenyament al seu entorn per aconseguir que siguin centres locals d'aprenentatge i la seva connexió a Internet.
- Definir un marc europeu de qualificacions bàsiques en idiomes, tecnologies de la informació i la comunicació, cultura tecnològica, etc.
- Estimular la mobilitat de l'alumnat, el professorat, el personal d'investigació, a través dels recursos necessaris i com a garants d'una formació de qualitat al llarg de la vida.
- Construir una xarxa de centres integrats de formació professional.
- Promoure la valoració social del treball i contribuir al reconeixement de les competències professionals adquirides tant a través de processos formatius (formals i no formals) com de l'experiència laboral.
- Millorar la gestió dels recursos públics disponibles en els diferents sistemes de formació.
- Promoure una major vinculació del sistema de formació professional amb el sistema productiu.
- Aconseguir que els sistemes de formació siguin adaptables a les situacions i expectatives personals i professionals en canvi constant.
- Facilitar a les persones, independentment de la seva situació personal o laboral, l'adopció de decisions relacionades amb la qualificació, la formació i els itineraris professionals.
- Contribuir a potenciar i prestigiar la formació professional, així com la promoció de les persones al llarg de la vida.
- Contribuir al desenvolupament de polítiques actives d'ocupació en el seu àmbit d'actuació.

Estem convençuts que la inversió en educació i en formació al llarg de la vida és la millor aposta per a un desenvolupament econòmic equilibrat i sostenible, per a una societat més justa i solidària.

2.7. El professorat en el marc de l'educació contínua

Encara que els perfils professionals i les condicions laborals dels docents en l'educació contínua són molt diversos, és indispensable revalorar el seu estatut si es vol que l'educació al llarg de tota la vida compleixi la missió clau que se li assigna en favor del progrés de les nostres societats i de l'enfortiment de la comprensió mútua entre els pobles. La societat ha de reconèixer el professorat i dotar-lo de l'autoritat i el lideratge necessaris i dels mitjans de treball adequats. Aquesta afirmació recollida a l'informe Delors indica un dels factors fonamentals per al canvi que es proposa en aquesta oferta educativa. La funció docent es torna decisiva en la noció de *societat educativa*, és a dir, una societat en què s'ofereixen múltiples possibilitats d'aprendre tant a l'escola com en la vida econòmica, social i cultural. Per tant, es requereix un tipus de docents immersos en un procés permanent de formació per actualitzar els coneixements i les competències. Cal organitzar la seva vida professional de tal manera que estiguin en condicions, i fins i tot que tinguin l'obligació, de perfeccionar el seu art i d'aprofitar les experiències realitzades en les diferents esferes de la vida econòmica, social i cultural. En aquest nou perfil, el docent té el dret i l'obligació d'una formació permanent i adequada, i aquesta actitud s'ha de considerar vital en la nova figura del professor del segle XXI. La proposta de l'any sabàtic podria representar una millora en les condicions de la necessitat de formació permanent del professorat. Per això s'aconsella a les administracions educatives que estudiïn l'any sabàtic o altres mesures que puguin facilitar la formació permanent del professorat.

L'altra conseqüència pràctica que es proposa és un canvi de mentalitat per substituir la cultura de l'ensenyament per la cultura de l'aprenentatge, la qual cosa exigeix transformar i modificar certs rols: ara la responsabilitat de l'aprenentatge és de l'alumne, no del professor. L'èmfasi no s'ha de posar tant en el fet que el professor ha d'ensenyar, sinó en el fet que l'alumne ha d'aprendre. Dit d'una altra manera: en l'educació contínua s'han d'emfatitzar els processos *d'autoaprenentatge* sobre els processos *d'heteroensenyament* i donar així més importància a la necessària *responsabilitat* respecte a la pròpia formació que els estudiants han d'assumir.

Això significa que cal tornar a situar els rols tradicionals de professor i alumne, i amb això els mètodes educatius. L'alumne adult no espera ser ensenyat d'una

manera passiva, perquè se sent responsable del seu aprenentatge i actua en conseqüència, és a dir, dirigeix el seu procés d'aprenentatge. Les persones adultes desitgen aprendre i se senten motivades, per això s'enfronten als processos de formació amb interès, amb una actitud de recerca del coneixement, i aprofiten els diferents mitjans i les oportunitats d'aprenentatge. Per tant, canvia l'actitud de l'estudiant, que participa activament en el propi procés d'aprenentatge.

Des d'aquesta perspectiva, també el rol de professor és diferent. Si la responsabilitat del procés d'aprenentatge és ara de l'alumne, el professor es converteix en tutor d'aquest procés, un consultor, un guia i orientador que ajuda, que fomenta la participació, que aporta informació, que proveeix recursos, que facilita contactes i promou trobades; un interlocutor vàlid per contrastar la informació i els coneixements. També el professor col·labora en el diagnòstic de necessitats, valora competències i habilitats, facilita l'avaluació del procés d'aprenentatge. Per això és indispensable el treball en equip, a fi de millorar la qualitat de l'educació i d'adaptar-la millor a les característiques particulars de les classes o dels grups d'alumnes.

El model social que es proposa assigna noves funcions al professorat. La seva feina esdevé la d'expert col·laborador de l'aprenentatge, que ajuda l'alumne a dissenyar la tasca, que el motiva, que li ofereix materials educatius adequats, que prepara les experiències més adients i contribueix a aclarir els objectius, que participa en tots els moments de l'aprenentatge, però no l'imposa a l'alumne segons els usos tradicionals. Cal un professorat ben preparat que no només transmeti sabers, sinó que ajudi a analitzar i operar sobre la realitat, a resoldre els problemes, a projectar-se de cara al futur, a anticipar-se a les dificultats, a conèixer l'habilitat d'enfrontar-se amb els nous desafiaments, a ser capaç de recollir informació de totes les fonts i a prendre decisions vàlides en totes les situacions possibles. Una pedagogia, en definitiva, que sigui transformadora de la realitat, prospectiva i basada en l'experiència i en els reptes de la societat del futur.

En aquest context de formació al llarg de la vida, els professors, educadors o formadors, per aconseguir resultats reeixits, haurien de considerar alguns factors com: les seves necessitats de formació, les seves experiències i vivències personals respecte a l'aprenentatge, les característiques del que han d'ensenyar i de com aprèn l'alumnat, la metodologia més apropiada per a la tipologia d'alumnat, el domini dels recursos informatius i formatius necessaris per garantir una adequada orientació personal, acadèmica i laboral, la necessitat de conèixer aspectes curriculars i metodològics que permetin estructurar les matèries al voltant de coneixements i experiències significatius, etc.

L'amplitud de les possibilitats educatives que s'obren amb l'educació contínua exigeix que considerem l'emergència d'una nova figura de professor que encara que no es dibuixi com a central en el sistema, tindrà un paper coadjuvant de gran importància: és el voluntariat docent. Es regirà per les normes generals del voluntariat, de caràcter altruista i solidari, i respondrà a la màxima: "El que se sap es pot ensenyar".

2.8. Implicacions organitzatives de l'educació contínua

La participació i la implicació de les persones adultes en accions educatives continuen sent un repte i una tasca per resoldre, perquè encara no hem arribat als percentatges que la Unió Europea ha establert per a l'any 2010. Aquest problema pot ser degut als factors següents:

- Desconeixement i/o feble convenciment de la necessitat de la formació permanent: no hi ha percepció ni assumpció de la necessitat real de formar-se al llarg de la vida.
- Falta de motivació: només solen estar motivats els que necessiten una formació específica i els que ja tenen una qualificació mitjana o superior.
- Falta d'ofertes institucionals adequades: ofertes poc accessibles, poc flexibles o poc personalitzables.
- Insuficient inversió en infraestructures i recursos: escàs compromís de les polítiques educatives.
- Demanda de més formació per part dels que ja tenen un major nivell de qualificació prèvia.

L'educació contínua, basada en la responsabilitat i la participació, requereix una oferta que compleixi determinades condicions que la facin més atractiva i efectiva.

Una de les claus per potenciar aquesta participació és garantir la presa de decisions i l'autoria de l'alumne a l'hora d'elaborar el seu propi full de ruta formatiu. El reconeixement de la responsabilitat de la persona adulta respecte al seu propi aprenentatge i la seva intervenció activa exigeix que el procés educatiu estigui centrat en les necessitats i interessos del subjecte que aprèn. Aquest full de ruta personal, per molt singular i temporal que sigui, requereix i implica, com hem assenyalat, la participació activa i efectiva tant de l'educand com dels agents formadors.

Perquè hi hagi presa de decisions cal que hi hagi opcions. No té cap sentit plantejar una formació d'oferta per als adults sense opcions, com si es tractés d'un paquet tancat i independent dels interessos dels usuaris. En aquest sentit,

entenem que ens hem de referir a una formació orientada a la demanda, basada en opcions ajustades als requeriments dels educands, en les quals la planificació, la realització i l'avaluació siguin resultat de la negociació.

En aquest sentit, és possible referir-se als centres d'educació contínua com a contextos adequats per practicar la democràcia participativa i com a espais en què s'articula la participació social i cultural de la comunitat. Aquesta noció comporta desmuntar la concepció dels centres d'adults com "espais compensatoris".

Estimem que cal valorar com a prioritari, a més dels procediments i recorreguts escolars dels estudiants, els aprenentatges obtinguts, independentment de la manera d'obtenir-los, reconeixent que els aprenentatges puguin tenir el seu origen en els ensenyaments formals, els no formals, la pròpia experiència o la xarxa d'espais i recursos formatius que tenen la seva localització en la comunitat. Reconeixem que els problemes de coordinació, planificació i gestió representen un repte molt important, ja que poden condicionar, d'una manera significativa, els resultats.

Altres elements que cal tenir en compte en l'organització de l'educació contínua són:

- Millorar la visibilitat social d'aquesta oferta educativa.
- Organitzar l'oferta en funció dels destinataris (en funció de la demanda).
- Connectar funcionalment les xarxes presencial i a distància en la mesura que sigui possible; en tot cas, coordinar-les i supervisar-les amb rigor.
- Definir l'oferta de qualificacions professionals i els seus nivells, així com la seva relació amb les titulacions.
- Considerar les exigències de la vida adulta en la formulació d'itineraris formatius que puguin integrar-se als fulls de ruta.

Una característica organitzativa de gran interès és la que es refereix a la funció de l'educació contínua en l'actual societat del coneixement. Tant els fluxos del coneixement que circulen a les xarxes informatives, com els que tenen el seu origen en els centres o focus de producció del coneixement, han de tenir una desembocadura nítida a la xarxa d'aprenentatge al llarg de la vida. Com a conseqüència, els estudiants estaran en contacte amb un cabal important d'informació, que podran transformar-la en coneixement, i estaran en condicions d'obtenir dels seus aprenentatges els efectes no utilitaris de la riquesa i la saviesa personals i els de la promoció personal, el canvi d'horitzons i els canvis en el

context social i natural. Així, probablement alguns arribin a ser presents en el mateix espai on neixen i es desenvolupen la creativitat i la innovació.

2.9. L'educació contínua i l'orientació

El procés d'orientació ha d'integrar aspectes personals i laborals i s'ha de centrar tant en el subjecte com en el mercat de treball. S'ha d'orientar cap a la satisfacció tant en el desenvolupament professional com en el desenvolupament individual i social i cap a aconseguir tant la maduresa ocupacional com la plenitud personal.

En aquest sentit, l'orientació del futur ha de combinar processos d'autoorientació amb el suport dels serveis professionals. En ambdós casos, s'ha de partir del millor coneixement possible de l'individu, d'un diagnòstic precís de les seves necessitats i interessos i de la màxima implicació en la realització del seu projecte de vida personal i laboral.

L'orientació entesa així es configura com un suport permanent al llarg de la vida. Si bé hi ha moments en què pugui ser més decisiva, com en la inserció dels joves a la vida activa o en el canvi de professió, sempre hi haurà aspectes nous que imposen la necessitat permanent d'aquest suport. Així, els vertiginosos canvis de la societat, la complexitat de les relacions laborals, l'avenç de les noves tecnologies, les exigències formatives de les professions i el desig generalitzat de millorar la formació personal exigeixen una actualització constant dels itineraris formatius.

L'orientació formativa, sigui professional o personal, no pot tenir com a objectiu l'ajuda individual o parcial. L'orientació ha de ser integral i ha d'afectar totes les facetes d'una persona, ja que es dóna al si d'un teixit social i al llarg del trajecte vital, canviant i evolutiu de cada individu. Sense oblidar, a més, que cadascú ha de ser l'artífex del seu itinerari formatiu personal i professional.

El constant augment del temps dedicat al lleure i a la realització personal hi contribueix, és a dir, a mesura que augmenten les oportunitats de lleure i la varietat d'oferta formativa, el ventall de possibilitats que s'ofereix als individus facilita l'elecció del seu itinerari personal, però també complica les possibilitats d'elecció, per la qual cosa resulta més necessària l'orientació professionalitzada.

Tanmateix, una orientació adaptada a processos d'orientació contínua no pot ser el resultat de la translació dels models vigents en l'actual sistema educatiu. En el futur haurà de concretar l'objecte d'estudi i marc referencial, multiplicar les estratègies i recursos, modificar el perfil professional, i tot de manera que pugui

arribar a sectors cada vegada més amplis de població. Això obligarà a la constitució d'equips multidisciplinaris d'orientació, tant dins com fora de les institucions educatives, que permetin una atenció integral a les necessitats i interessos dels individus.

Per tot això, l'orientador haurà de ser en el futur un agent de canvi i un expert en dinàmiques d'innovació. Cal que sigui capaç d'analitzar les tendències i ensenyar cada individu a elegir i avaluar les conseqüències de les seves eleccions. Per tant, en l'àmbit de la formació permanent, l'orientació ha d'anar més enllà del coneixement de les oportunitats formatives i professionals; ha de ser un suport en la conformació d'un projecte personal de vida que orienti cada individu en la presa de decisions autònomes i responsables.

2.10. Les competències bàsiques en el marc de l'aprenentatge al llarg de la vida

La Comunicació de la Comissió de les Comunitats Europees sobre l'aprenentatge permanent (2001) i la posterior Resolució del Consell de la Unió Europea (juny de 2002) insisteixen en la necessitat d'oferir oportunitats d'aprenentatge permanent per a tothom i, particularment, la d'adquirir i actualitzar les capacitats bàsiques.

En la configuració del currículum de l'oferta formativa adreçada a persones adultes, s'ha de partir de les propostes de la Unió Europea que suggereixen enfocar el currículum d'acord amb una sèrie de competències clau en el context de l'aprenentatge permanent. L'Informe DESECO (Definició i selecció de competències) de l'OCDE i la Proposta de recomanació del Parlament europeu i del Consell sobre les competències clau per a l'aprenentatge permanent de novembre de 2005 defineixen les competències clau com aquelles que totes les persones necessiten per a la seva realització i desenvolupament personals, així com per a la ciutadania activa, la inclusió social i l'ocupació. Tot això va quedar ratificat en la Recomanació del Parlament Europeu i del Consell el 18 de desembre de 2006.

Per una altra part, tenint en compte els principis establerts per la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, l'organització i la metodologia dels ensenyaments per a les persones adultes es basaran en l'autoaprenentatge i tindran en compte les seves experiències, necessitats i interessos, per la qual cosa és imprescindible comptar amb un currículum específic, obert, flexible i polivalent que doni una resposta adequada a les demandes múltiples i variades que la societat actual fa als seus ciutadans.

D'aquesta manera, la idea d'aprenentatge al llarg de la vida ha fonamentat una nova concepció curricular basada en la construcció de competències per a la vida. En un currículum en què tot està orientat cap a aquest objectiu, la consideració d'instrumental —referida tradicionalment als coneixements en lectura, escriptura i càlcul— s'ha d'ampliar a altres àrees —idiomes, ciència i tecnologia, ciutadania democràtica— que han d'impregnar transversalment tots els sabers que el currículum ha d'incloure. La incorporació de competències bàsiques al currículum permet posar l'accent en aquells aprenentatges que es consideren imprescindibles, des d'un plantejament integrador i orientat a l'aplicació dels sabers adquirits. D'aquí, doncs, el seu caràcter bàsic.

Les competències bàsiques donen un caràcter globalitzador al currículum, ja que, com a eix vertebrador, s'han d'expressar basant-se en la combinació de coneixements, capacitats, habilitats i actituds adequades al context. La interrelació entre les vuit competències bàsiques ha de fomentar els aspectes prioritaris següents: el pensament crític, la creativitat, la capacitat d'iniciativa, la resolució de problemes, l'avaluació del risc, la presa de decisions i la gestió constructiva dels coneixements i dels sentiments.

La inclusió de les competències bàsiques en el currículum té diverses finalitats. En primer lloc, integren els diferents aprenentatges, tant els formals, incorporats a les diferents àrees o matèries, com els no formals i informals. En segon lloc, permeten a tots els estudiants posar-los en relació amb diferents tipus de continguts i utilitzar-los d'una manera efectiva quan els resultin necessaris en diferents situacions i contextos. I, finalment, orienten l'ensenyament, en permetre identificar els continguts i els criteris d'avaluació que tenen caràcter imprescindible i, en general, inspirar les diferents decisions relatives al procés d'ensenyament i aprenentatge.

Les competències en l'àmbit educatiu s'adquireixen, entre d'altres mitjans, a través de la resolució de tasques. Per això cal formular-les i seleccionar-les adequadament, ja que la resolució de la tasca fa que una persona utilitzi adequadament tots els recursos de què disposa. Una formulació apropiada de la tasca es realitza quan es defineixen amb claredat les operacions mentals (raonar, argumentar, crear...) que l'adult haurà de fer, els continguts que necessita dominar i el context en què aquesta tasca es desenvoluparà. La selecció de les tasques comporta que siguin variades, rellevants per a la vida, adequades als objectius que es desitgen i que propiciïn l'adquisició del màxim nombre de competències.

L'aprenentatge entès així ha de servir com a fonament orientador de la tasca educativa, perquè els aprenentatges han d'estar relacionats amb les necessitats i els interessos de les persones adultes i han de tenir en compte les seves experiències prèvies i el context, en un sentit ampli de manera que inclogui tant les variables individuals, com les grupals, socials, laborals i culturals. També s'han d'articular projectes educatius que fomentin la interculturalitat i que facilitin informació, formació i orientació per millorar les condicions d'inserció social i laboral, i per garantir l'exercici de la ciutadania democràtica, responsable, lliure i crítica, que resulta indispensable per a la constitució de societats avançades, dinàmiques i justes i que pot incidir d'una manera decisiva en els resultats econòmics i socials d'un país.

La importància i la rellevància de les emocions en tots els àmbits del cicle vital han adquirit un protagonisme especial en les societats del segle XXI, en aquest sentit, l'educació emocional s'ha convertit en una competència imprescindible per construir, des de l'àmbit personal i professional, el benestar tant individual com social.

L'educació de les emocions s'està convertint en un objectiu estratègic de les accions educatives orientades a afavorir un adequat desenvolupament evolutiu i socioemocional dels nens i nenes, dels joves i adults, de les famílies i de l'escola. Tanmateix, aquest aprenentatge per ser reeixit no pot ser aleatori. Amb la mateixa intencionalitat i intensitat que ensenyem i aprenem continguts curriculars disciplinaris, hauríem de plantejar-nos l'educació emocional al llarg de la vida. És cert que hi pot haver i, de fet hi ha, molts camins per aconseguir aquest objectiu, però, des del nostre punt de vista, hi ha una ruta clarament a seguir: els programes d'educació emocional primerenca adreçats als nens i als adolescents, l'eficàcia dels quals s'hagi contrastat empíricament en diferents contextos educatius. Però també cal fer extensible la dimensió d'aquests programes a la població adulta i imprimir-los la naturalesa d'accions a desenvolupar al llarg de la vida, i en què investigadors, docents, alumnat i famílies han de treballar conjuntament. Aprendre a viure amb intel·ligència emocional (IE) depèn, en gran manera, de practicar-ho, de l'entrenament i perfeccionament de les habilitats emocionals i socials al llarg de la vida.

Per això, els programes d'educació emocional que s'apliquin als diferents escenaris educatius, tant formals com no formals, tant puntuals com continus, han de tenir un marc científic que permeti als formadors respondre a preguntes tan bàsiques com: quines habilitats estem educant i treballant?, per què?, com sabem que estem millorant?, fins a on es pot arribar?

A les raons psicopedagògiques sobre els signes d'identitat de l'educació contínua s'hi afegeixen ara noves raons de caràcter legal que incideixen en la mateixa direcció del caràcter específic de l'educació de les persones adultes. Això té dues conseqüències molt importants per a la pràctica. La primera és que els currículums dels ensenyaments formals per a persones adultes no poden ser els mateixos que els dissenys curriculars dels ensenyaments escolars dirigits als nens i adolescents, sinó que han de ser uns currículums propis que donin respostes educatives a les necessitats (instrumentals, personals, familiars, laborals, socials, econòmiques, polítiques, etc.) que les persones adultes i les seves comunitats tenen.

La segona és que el disseny d'aquests currículums ha de ser prou obert per donar lloc a la participació (i la negociació) de les persones adultes en la seva definició. D'aquesta manera, podem parlar també d'un ensenyament formal que té en compte la demanda i que finalment es contextualitza.

L'oferta de l'educació contínua, des d'una perspectiva global, ha de complir dos requisits: d'una banda, han de suprimir-se les exigències formals i administratives relatives al nivell d'instrucció adquirit prèviament, perquè la participació en un programa de formació no s'ha de subordinar exclusivament a la capacitat i als coneixements previs de les persones adultes per seguir la formació. De l'altra, el currículum ha d'incorporar sistemes flexibles d'acreditació que permetin reconèixer, en termes d'educació formal, aquells objectius i competències que estan definits en els currículums oficials i que les persones adultes han pogut adquirir al marge dels ensenyaments convencionals, a causa de l'experiència o a causa d'altres ensenyaments de caràcter no formal. Això significa enfortir els vincles i les passarel·les entre ensenyament formal i ensenyament no formal i informal, i admetre que el més important no és el camí que el subjecte ha seguit, sinó tot el que ha adquirit i après, tal com se sol·licita des d'instàncies internacionals, com la UNESCO, la Comissió Europea (1996: 8 i 39) i l'Informe Delors.

L'única manera d'evitar efectes no desitjats, com el fet d'elevat el nivell de formació bàsica amb cada reforma educativa, és que, amb relació a aquests ensenyaments adreçats a persones adultes, les reformes incorporin mesures destinades a mantenir el reconeixement social de les competències bàsiques que les persones adultes ja posseeixen.

En el fons, el que s'ha dit fins ara sobre el caràcter propi de les ofertes educatives per a adults que condueixen a titulacions oficials planteja la necessitat de concebre l'educació contínua com un sistema propi (subsistema) que exigeix una

regulació legislativa diferent del sistema educatiu ordinari i escolar per a nens i adolescents.

2.11. L'avaluació en el marc de l'aprenentatge al llarg de la vida

Aquest capítol sobre avaluació s'ha d'emmarcar en el context de la doctrina, ben desenvolupada i prou coneguda, de l'avaluació dels processos i els resultats educatius, per la qual cosa s'evitaran reiteracions innecessàries. Els documents que recullen les conclusions de les Jornades de Consells Escolars de Comunitats Autònomes i de l'Estat anteriors contenen una excel·lent mostra d'aquesta doctrina. Aquí només considerarem:

- Avaluació de la situació actual de l'educació contínua.
- Consideracions per a un model d'avaluació de continguts i objectius.
- Els conceptes d'èxit i fracàs escolars a la llum de l'educació contínua.

Totes les dades de què es disposa —abandonament escolar, falta de continuïtat en els estudis, participació d'adults en educació permanent, perfil dels participants (dona, més de 40 anys, sense titulació bàsica, preferència per la formació ocupacional, etc.)— assenyalen sense ambigüïtats la distància que hi ha entre el discurs bàsic dels documents oficials i la situació real de l'educació contínua.

Una circumstància modera la severitat d'aquest judici. L'educació contínua, en la plenitud de l'accepció que aquí considerem, és un concepte emergent, un possible nou paradigma educatiu, amb escàs temps de vida, amb poques possibilitats d'adquirir pes real i densitat crítica. Potser si diem que existeix, en la majoria dels casos, com a discurs teòric fem una descripció encertada de la situació actual.

El discurs parla d'un tipus d'educació prospectiva i innovadora; la pràctica parla d'un tipus d'educació retrospectiva que dedica els seus recursos a l'alfabetització, la instrucció bàsica i la formació ocupacional. El discurs pretén dirigir-se a persones adultes, que naveguen en una societat complexa, i intenta generar una nova cultura basada en l'aprenentatge i en un concepte dinàmic del coneixement que els permeti espavilar-se en una societat canviant; les dades mostren que la major participació es dona en processos de formació professional. El discurs parla d'un potencial accés universal a l'educació contínua; les dades afirmen que l'oferta continua sent inaccessible per a la majoria i que els més formats i qualificats són els que segueixen un procés continu de formació.

Això ens confirma la magnitud de la tasca i la necessitat d'establir etapes en el desenvolupament del model.

En la mesura que objectius i continguts de l'educació contínua puguin coincidir amb objectius i continguts del sistema educatiu tradicional (de fet, aquestes coincidències es donen), els models d'avaluació existents són aplicables, en línies generals. No obstant això, el caràcter específic de l'educació contínua obliga a fer algunes consideracions.

- És necessari, especialment per a aquells adults que han interromput prematurament els seus estudis en el sistema general, que al començament del trajecte de l'educació contínua es faci una avaluació de diagnòstic que determini la situació de partida de l'estudiant i el seu domini (o dèficit) dels sabers instrumentals bàsics.
- Atès el caràcter personal dels fulls de ruta, les avaluacions durant el procés seran sempre modulars, referides a etapes concretes i a mòduls o parts separables del projecte formatiu. En cap cas els resultats no tindran el caràcter de sanció final, sinó que tindran caràcter informatiu i indicaran les possibles sortides alternatives.
- El caràcter obert i continu del procés d'aprenentatge al llarg de la vida fa que l'avaluació s'hagi d'entendre com un dels eixos fonamentals de l'acte educatiu, amb un objectiu formatiu, diferenciador i orientador.

El fet que l'aprenentatge no conclouï en acabar l'etapa d'educació formal, sinó que la seva possibilitat emergeixi per a la resta de la vida, introdueix matisos interessants en els conceptes tradicionals d'èxit i fracàs escolars. La primera apreciació és que, atès el caràcter continuat de l'aprenentatge al llarg de la vida, els conceptes d'èxit i fracàs escolars queden relativitzats, perden part de la transcendència que se'ls ha assignat en funció de la vida futura. Tenir èxit sempre serà positiu i fracassar sempre serà negatiu, però, en cap cas, aquesta positivitat o negativitat tindrà un caràcter definitiu. Els trams posteriors, si es recorren satisfactòriament, contribuiran a millorar les sumes parcials.

L'èxit en les etapes de l'educació formal incideix positivament en les possibilitats d'èxit futur; a millor aprenentatge passat, millors possibilitats d'aprenentatge futur. L'èxit és funcionalment operatiu per a l'educació contínua.

El fracàs escolar previ és funcionalment negatiu per a l'educació contínua, encara que la seva importància queda relativitzada; l'essència d'aquesta educació

consisteix que sempre es pot aprendre el que no s'han après abans, o el que s'ha après malament; és a dir que sempre hi haurà possibilitats d'èxit.

3. Les tecnologies de la informació i la comunicació i l'educació contínua

3.1. La societat en xarxes

És un fet inqüestionable que les tecnologies de la informació i la comunicació contribueixen enormement al desenvolupament i l'impuls, tant des del punt de vista social com de l'econòmic, de la societat actual. Només cal veure les estadístiques d'ús i penetració de les TIC en les diferents societats per comprendre l'íntima relació que hi ha entre modernitat i desenvolupament i ús de les noves tecnologies.

Quan es parla de TIC, sovint es tendeix a simplificar i associar-les a l'ordinador, al programari i als serveis informàtics. Sens dubte, l'ordinador és un instrument fonamental, però no únic, en aquest terreny. Les TIC també engloben el conjunt de serveis audiovisuals, equips i serveis de telecomunicacions, electrònica de consum, etc. L'any 2000 tot aquest sector ja va ser considerat element clau per part del Consell europeu extraordinari de Lisboa per al progrés de la societat europea. Llavors, la Unió Europea es va plantejar convertir-se en l'economia basada en el coneixement més competitiva i dinàmica del món, i es va posar com a objectiu ambiciós aconseguir-ho per a l'any 2010. Però, a més, es va plantejar aconseguir-ho sent capaç de créixer econòmicament d'una manera sostenible, amb més i millor ocupació, i amb major cohesió social. Perquè l'ús de les TIC afavoreix la millora de la productivitat a través de la innovació i el desenvolupament econòmic, i tot això ha de generar major riquesa i nivells de benestar més alts.

Aquest fort impuls de les autoritats europees ha anat acompanyat de diverses iniciatives, que culminen en l'actual iniciativa i2010, que representa una estratègia global de modernització i desplegament del conjunt dels instruments d'acció a disposició de la Unió Europea per fomentar el desenvolupament de l'economia informatitzada, amb impuls de la normativa, la investigació i les associacions amb el sector privat, i el desplegament de xarxes segures de banda ampla que ofereixin contingut ric i diversificat a Europa.

El creixement mundial de les TIC no s'atura i té el seu reflex en el comerç, les administracions, les llars, els hàbits socials, les relacions laborals, els avenços científics i la percepció i l'actitud que els ciutadans tenen de les noves tecnologies, tant de la realitat actual com de les perspectives futures.

Es poden il·lustrar aquestes apreciacions amb algunes dades molt significatives extretes de l'informe anual "La societat en xarxa 2007", elaborat per l'Observatori Nacional de les Telecomunicacions i la Societat de la Informació (ONTSI):

- El mercat de les TIC creix mundialment més del 5% i assoleix xifres de més de 2,7 bilions d'euros a l'any, amb un creixement sostingut a Europa i Amèrica del Nord, i amb països emergents en aquest sector en altres zones del món.
- L'ús d'Internet a les llars europees continua creixent entorn del 5% anual, i actualment arriba el 60% de les llars.
- Més del 90% de les empreses europees compten amb accés a Internet (77% amb banda ampla), i el 63% compten amb pàgina web pròpia.
- El 21% de les empreses europees compten amb empleats que treballen en part fora dels locals de l'empresa i accedeixen a les seves tecnologies de la informació i la comunicació des d'altres llocs.
- El 23% de les empreses europees usen aplicacions d'aprenentatge electrònic per a la formació i l'ensenyament d'empleats.
- L'increment del comerç electrònic B2C (*business to consumer* / negoci al consumidor) a Espanya s'ha incrementat un 72% l'últim any.
- El 70,8% dels ciutadans espanyols majors de 15 anys considera que conèixer les noves tecnologies serà fonamental en l'educació.
- El 67,6% dels ciutadans espanyols considera que les administracions públiques haurien d'ajudar a conèixer les TIC.
- El 65,6% dels ciutadans espanyols entén que conèixer les TIC és important al món laboral.

Totes aquestes dades i moltes més que es podrien aportar confirmen que la societat actual es troba plenament immersa en l'era digital i demana la implicació per part de les administracions públiques en la millora de prestació de serveis al ciutadà a través de l'ús de les noves tecnologies.

El Programa eLearning 2004-2006, que forma part d'un altre de més ampli, el Pla d'acció eEurope, aprovat al juny del 2000, tenia com a objectiu fomentar i facilitar la utilització eficaç de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) en els sistemes europeus d'educació i formació, com a aportació de qualitat i com a element essencial de la seva adaptació a les demandes de la societat del coneixement en un context d'aprenentatge permanent. Desenvolupava diverses línies d'actuació (infraestructures i equipament, formació, continguts i serveis europeus de qualitat i cooperació a tots els nivells), i agrupava programes per proporcionar-los major coherència i sinergia i millorar l'accessibilitat a l'usuari. Les accions es concretaven en:

- Fomentar l'alfabetització digital.
- Crear camps virtuals europeus.
- Establir convenis electrònics de centres escolars i fomentar la formació del professorat (eTwinning).
- Realitzar accions transversals i de seguiment de l'aprenentatge electrònic.

El Programa eLearning no s'ha prorrogat, però els seus objectius s'han recollit en el Programa d'acció en l'àmbit de l'aprenentatge permanent (2007-2013), que té com a meta desenvolupar i reforçar els intercanvis, la cooperació i la mobilitat perquè els sistemes d'educació i formació es converteixin en una referència de qualitat mundial d'acord amb l'estratègia de Lisboa. Entre els seus objectius específics preveu donar suport al desenvolupament dels mitjans que les TIC ofereixen i que els beneficis del programa arribin a persones, associacions, empreses i institucions (estudiants, professorat, persones en formació, etc.).

El Programa d'acció es desenvolupa mitjançant altres programes (Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig), que tenen la mateixa estructura i que tenen en compte les necessitats d'ensenyament i aprenentatge dels usuaris, dels centres i de les organitzacions que donen o faciliten el seu ensenyament. En totes les accions s'intenta integrar la mobilitat, les llengües i les noves tecnologies. Els seus objectius operatius pretenen:

- Millorar qualitativament i facilitar la mobilitat a Europa de les persones participants en l'educació d'adults.
- Millorar qualitativament i augmentar quantitativament la cooperació.
- Ajudar les persones de sectors socials marginals o vulnerables, especialment les d'edat avançada i que hagin abandonat el sistema d'ensenyament sense qualificacions bàsiques, i buscar-los alternatives.
- Donar suport al desenvolupament de pràctiques innovadores i la seva transferència entre diferents països.
- Col·laborar en el desenvolupament de continguts, serveis, pedagogies i pràctiques d'aprenentatge permanent innovadors i basats en les TIC.
- Millorar els plantejaments pedagògics i la gestió de les organitzacions d'educació d'adults.

El Programa transversal es refereix particularment a activitats que superen els límits dels programes sectorials: la cooperació i la innovació polítiques; la promoció de l'aprenentatge d'idiomes; el desenvolupament de continguts, serveis, pedagogies i pràctiques innovadors basats en les TIC; la difusió i explotació dels resultats d'accions en el marc d'aquest programa o dels programes previs, així com l'intercanvi de bones pràctiques.

3.2. Les TIC i la seva incorporació al sistema educatiu

La incorporació de les TIC al sistema educatiu ha adoptat en el passat, i continua adoptant actualment, diferents models d'implantació. Cada experiència dóna resultats positius en uns aspectes i negatius, o no tan positius, en d'altres. Però és un fet incontestable que la implantació real i efectiva de les TIC en el sistema educatiu només es produeix quan comporta i genera canvis metodològics i pedagògics en la tasca diària de professors i alumnes.

L'opció d'integrar les TIC a l'aula d'una manera progressiva en espera de la seva implantació gradual i amb èxit a mitjà i llarg termini presenta el risc que la seva presència sigui fagocitada, per dir-ho d'alguna manera, per la dinàmica de treball més o menys tradicional del sistema, amb la qual difícilment es podrà provocar el canvi metodològic que comentàvem anteriorment.

Per una altra part, una implantació generalitzada de les TIC a les aules i en l'organització del centre compta amb més possibilitats de forçar aquest canvi metodològic, encara que inevitablement comptarà també amb resistències per part de membres de la comunitat educativa que poden sentir que se'ls imposa una manera de treballar o que se'ls anima a treballar d'una manera per a la qual no van ser formats i per a la qual no han rebut recentment la preparació adequada.

En qualsevol cas, sigui quin sigui el model elegit, i siguin quines siguin les solucions tecnològiques disponibles en cada moment, la implantació de les TIC en el sistema educatiu comporta un complex engranatge d'actuacions en diversos fronts que busquen donar resposta a les demandes dels membres de la comunitat educativa, subministrar una àmplia oferta de continguts i eines, anticipar situacions, afavorir processos d'automatització, impulsar la creativitat, augmentar la participació i la col·laboració, aglutinar esforços, promocionar iniciatives i, fins i tot, innovar, amb les gratificacions i riscos que comporta ser pioner en un terreny que encara ofereix moltes escletxes per on evolucionar.

És necessari comptar amb realitats tan evidents com que els canvis metodològics que la nova manera d'ensenyar i aprendre representa han de ser necessàriament lents, sòlids i sostinguts en el temps, i que la nova forma de comunicació entre centres escolars, pares, alumnes i administracions educatives necessita unes condicions tècniques i uns nous hàbits socials que tardaran a refermar-se. Per això, els esforços de les administracions han de centrar-se, no només en traslladar a la comunitat educativa les últimes solucions tecnològiques que es produeixen, sinó també en oferir suport i formació permanents perquè l'usuari i destinatari d'aquests canvis no se senti desassistit en el procés. Tot canvi

produeix inevitablement sensacions d'inseguretat a l'inici, però també una força que il·lusiona i revitalitza els qui comencen a veure els fruits d'aquest esforç de renovació. Aquesta il·lusió no ha de caure en el buit, i per això des de les administracions s'han de continuar impulsant canals d'estímul i participació, vies de desenvolupament professional, respostes i suport a les inquietuds que afloren d'una manera constant.

Hi ha uns principis fonamentals clars, entre els quals que les TIC han de cooperar a l'augment del rendiment escolar, han de facilitar la vida i qualitat educativa, han de permetre la comunicació entre tots els membres de la comunitat educativa, han d'impregnar el currículum de les diferents àrees i nivells educatius i han de procurar que els continguts siguin multiplataforma i amb llicències que permetin l'ús lliure. A més, es marquen com a objectius, entre d'altres, optimitzar el funcionament del sistema, posar a disposició de professors, alumnes i pares materials educatius de qualitat i facilitar l'accés dels membres de la comunitat educativa a les tecnologies de la informació i la comunicació.

La incorporació de les TIC a l'educació contínua, igual que al sistema educatiu formal, planteja, en essència, dos problemes estratègics i dos problemes tàctics, als quals cal donar resposta per obtenir un ús profitós d'aquestes formidables eines. El primer problema estratègic és la decisió sobre el maquinari o el suport físic del sistema: la primera dotació, el manteniment i la renovació actualitzada dels equips, l'obsolescència dels quals és vertiginosa. El segon problema estratègic és el del programari o suport lògic del sistema, com a conjunt de programes i instruccions que dirigeixen el funcionament d'un sistema informàtic. Cal abordar la utilització dels sistemes existents (xarxes, programes, serveis, etc.) i les qüestions no menys importants de la creació, la gestió, la catalogació i la dispensació de continguts. L'escola en xarxa és la imatge final d'aquest procés.

Els problemes tàctics es refereixen a les resistències, probablement conjunturals, que s'oposen a la incorporació de les TIC al sistema educatiu i a la manera de superar-les. Hi ha un vessant personal, que afecta la formació dels membres de la comunitat educativa en TIC, i un vessant institucional, relatiu a la promoció de l'ús de les TIC en els centres i nuclis formatius d'educació contínua.

Les tecnologies de la informació i la comunicació han de donar a l'educació contínua una ajuda significativa en qualsevol d'aquestes direccions: instància d'accés a la informació i la documentació, suport en la innovació metodològica, recurs d'atenció a la diversitat, procediment d'autoaprenentatge i mecanisme d'atenció no presencial.

3.3. Les TIC com a objectiu i com a eina d'aprenentatge

Els canvis que comporta la incorporació de les TIC en el sistema educatiu i l'educació contínua poden ser canvis reals o purament tècnics depenent que les entenguem com un objectiu en si mateix o com una eina d'aprenentatge més que s'ofereix a la comunitat educativa.

Pensar que la tecnologia és bona pel fet de comportar un avenç ens pot portar a incorporar-la d'una manera inadequada i poc reflexiva, i produir l'efecte contrari al desitjat. Convé pensar com i per què utilitzar aquests mitjans. Indubtablement, el món educatiu, com a responsable de la formació dels ciutadans, està obligat a incorporar aquests nous mitjans als centres escolars. En fer-ho, hem de ser conscients que la seva incorporació, perquè sigui significativa, ha de portar associat el desenvolupament de nous models d'educació, que tenen el seu reflex en l'organització del centre, en la formació necessària per als docents, en les adaptacions del currículum a les necessitats de les persones per al seu desenvolupament individual com a treballadores i com a ciutadanes, i en la metodologia, que s'hi ha d'adaptar tant en el què ensenyar com en el com ensenyar-ho.

Els canvis a nivell d'organització afecten els espais, el temps, les maneres de fer, la gestió i la comunicació. Sorgeixen nous elements com les webs dels centres educatius, la teletramitació, la intranet, nous models d'aules, nous procediments d'avaluació... que provoquen noves maneres d'interactuar en els membres de la comunitat educativa.

Ara bé, el camp en què la transformació troba més resistències és el metodològic. Malgrat la infinitat de corrents innovadors que han sorgit a través dels temps a l'escola, aquesta no ha evolucionat de forma significativa. El seu caràcter conservador condiona l'evolució que ha de fer en els seus aspectes metodològics i pedagògics. Aquestes resistències de l'escola es multipliquen ara per raons conjunturals. L'elevada tecnificació de les nostres aules fa que molts docents sentin que la seva feina tradicional (la de transmetre coneixements) s'ha convertit en una tasca vicària que depèn de la seva capacitat en rutines noves (coneixement de programari específic, maneig de diversitat de fonts digitals relacionades amb els objectius de la seva matèria, capacitat per solucionar petits problemes tècnics o dubtes de maneig d'equips i programes que sorgeixin en el desenvolupament de les classes...). El lideratge que ocasionalment poden adquirir certs alumnes o les capacitats des de fora de l'àmbit escolar per afrontar amb solvència aquests imprevistos no fan sinó reforçar, des del punt de vista de la inseguretats, les resistències d'una part del professorat.

Les TIC, i sobretot l'aparició generalitzada d'Internet a les nostres aules i a les nostres vides, han d'anar acompanyades de models formatius que capacitin l'individu per saber buscar d'una manera discriminada i crítica, és a dir, ha d'aprendre on cal buscar i què cal buscar, ja que no tota la informació que la xarxa conté té valor científic ni tot el que s'hi afirma té fonament racional. Amb aquestes dues capacitats consolidades l'individu pot iniciar un procés d'autoaprenentatge i de generació de coneixement de manera cooperativa. D'altra banda, la introducció a l'aula de dinàmiques d'aprenentatge cooperatiu, en les quals els alumnes i les alumnes més capacitats en continguts, fonts documentals o coneixements tècnics adquirissin rols rellevants dins dels grups, permetria probablement atenuar el component d'inseguretat present en aquelles persones que accedeixen per primera vegada a aquestes tecnologies o no hi estan habituades.

La diversitat de fonts d'informació exigeix un augment de la capacitat individual de discriminació i processament. L'aprenentatge no pot ser memorístic. Al món actual ja no és tan necessari saber moltes coses sinó saber trobar-les i saber aprendre-les en el moment en què es necessiten. Processos tan necessaris com el de l'alfabetització, tradicionalment lligat a la lectoescriptura, inclouen avui en dia noves dimensions com les relacionades amb la capacitat de navegar per multitud de fonts d'informació, la capacitat d'utilització de sistemes de recerca d'informació, tan bàsics com avançats, la capacitat de discriminar la qualitat i/o la fiabilitat d'aquesta informació, la capacitat de transmetre-la, la capacitat d'interpretar llenguatges icònics, etc.

En la societat audiovisual en què estem immersos, és necessari saber desxifrar missatges tan textuais com audiovisuals. A més, vivim en una societat xarxa en què la integració dels mitjans i eines de la comunicació a la quotidianitat és fins i tot més gran que la dels mitjans i eines de la informació, per la qual cosa és imprescindible tenir les habilitats de comprensió, producció i relació amb aquesta realitat, objectius ineludibles en la formació contínua.

De tot això se n'extreu que actualment resulta tan necessari per al ciutadà desenvolupar una sèrie d'habilitats com disposar d'una sèrie de coneixements. A més, els canvis continus provocats per la globalització i els canvis tecnològics en el mercat laboral exigeixen al ciutadà una capacitat de renovació i de constant procés d'aprenentatge que queda molt lluny de les fórmules habituals fins fa poc de continguts estancs i tancats. No obstant això, les exigències d'especialització i la tecnificació de moltes feines no ens han de fer tampoc caure en un abandonament de l'educació integral i culturalment àmplia de l'individu. Hem d'intentar ser capaços de conjugar-la amb la formació en habilitats, generals i específiques, i el desenvolupament de capacitats per a l'adaptació contínua a un

mercat laboral en constant canvi i evolució. Això, sens dubte, porta associat un canvi en els rols dels actors del fet educatiu. L'alumne adquireix un paper molt més actiu, de recerca, selecció, contrast i decisió, i el docent un perfil més orientador, mitjancer i dinamitzador, i menys de transmissor de coneixement. El docent, en aquesta nova manera de treballar, ha d'orientar la navegació individual dels seus alumnes cap al món del coneixement i desenvolupar l'estructura adequada dels continguts en el treball amb la xarxa, creant, fins i tot, els seus materials amb la força que aporten els recursos gràfics, sonors i documentals disponibles. Ara, els processos d'aprenentatge han d'estar més basats en el descobriment i la satisfacció de la curiositat i han de tenir un fort component lúdic, des d'una dinàmica d'estímul continuats i d'interactivitat. L'enfocament que afavoreix l'ús d'Internet a l'aula és el d'aconseguir metes d'aprenentatge, i no tant metes de rendiment.

Les TIC són un mitjà, un recurs per aconseguir fites educatives, però també representen una nova forma de produir, processar i comunicar coneixement, una nova forma que ja ha arrelat en la societat i que comença a ser necessari dominar amb destresa per poder aprofitar-la al màxim.

3.4. Possibilitats i riscos de les TIC en l'educació

L'aclaparadora quantitat de continguts disponibles a través d'Internet i l'enorme facilitat d'accedir-hi plantegen als protagonistes educatius una sèrie de problemes a diferents nivells.

Des de la perspectiva de la tasca docent, el professorat es veu incapaç de controlar tanta informació i ha de treballar amb els seus alumnes pautes de treball didàctic de la informació. A més, el caràcter viu i dinàmic d'Internet i els seus continguts, així com l'aparició en l'àmbit educatiu de nous equipaments amb potencial ús didàctic i nous paquets de programari per a les diferents àrees de coneixement, obliguen el docent a un sobre esforç per mantenir-se al dia d'aquests canvis. En aquest sentit, les administracions educatives han d'oferir tots els cursos possibles per donar suport, i fins i tot premi, a aquest esforç. Si fa pocs anys ens trobàvem amb una escassetat de continguts aprofitables a l'aula, actualment l'oferta, en molts casos, sobrepassa la demanda, i continuen sorgint materials nous, versions millorades de materials i eines, etc., fins al punt que resulta molt difícil per a l'individu concentrar la seva feina i propostes didàctiques en un àmbit limitat i estable. Per això, també des de les administracions educatives s'han de millorar els mecanismes de filtre d'informació i l'oferta de continguts educatius per a les diferents àrees, la qual cosa repercutirà en un estalvi de temps per a professors i alumnes.

Des de la perspectiva del treball de l'alumnat, també hi ha riscos similars als que acabem d'esmentar. La immediatesa de l'accés a la informació i el caràcter indiscriminat amb què s'ofereix des de la xarxa poden fomentar-ne usos poc actius per part dels alumnes, de manera que les imprescindibles tasques de comprensió, anàlisi i reelaboració pròpies de qualsevol procés d'aprenentatge es vegin substituïdes per meres tasques translatícies dels continguts, reforçades per la facilitat que les noves eines aporten.

D'altra banda, la naturalesa d'alguns dels continguts que es troben a la xarxa, que els fa inadequats per a la seva aparició en l'escenari educatiu, és un cavall de batalla amb què s'han d'enfrontar les administracions educatives. Afortunadament, cada dia sorgeixen més i millors solucions tecnològiques per poder donar una resposta adequada a aquesta problemàtica, però, sens dubte, aquest és un risc amb què cal comptar.

Un altre risc davant del qual cal estar alerta és el d'una possible tendència a l'excessiva mecanització d'alguns processos educatius, tant de caràcter administratiu com pedagògic. Les TIC ens permeten automatitzar processos i aporten sovint un servei més ràpid i efectiu per a l'usuari, però també podem caure en l'error de delegar en aquests processos automatitzats algunes actuacions que han de tenir un component més personal i amb un major seguiment humà. Tant docents com administradors han de fer un ús adequat d'aquesta potencialitat de les TIC.

Seguint la reflexió del capítol anterior, cal procurar la formació integral i culturalment àmplia de l'individu i evitar que el convenient desenvolupament d'habilitats específiques sigui un obstacle.

En un altre ordre de coses, la privacitat de les dades que es manegen per part dels centres i les administracions educatives, com també la inviolabilitat de la seguretat dels sistemes, és una qüestió que ha de preocupar. Les administracions educatives han de ser conscients de les amenaces en aquest camp i anticipar les mesures que cada sistema i procés requereixin en cada moment.

Indubtablement, Internet representa per a l'alumnat un element important de motivació, tant per ella mateixa com a tasca d'aprenentatge com per l'interès de l'alumnat en millorar el seu grau de competència en una cosa que considera part dels seus senyals d'identitat generacional. Això li atorga un grau de valoració positiva tant personal com social. A més, eleva la seva autoestima davant el professorat i els seus pares, ja que en la majoria de casos se sent al mateix nivell, o de vegades superior, en la capacitat d'ús d'aquesta eina i dels seus continguts.

D'altra banda, Internet possibilita la interdisciplinarietat i el treball conjunt de les diferents àrees de coneixement. El coneixement es mostra com és, complex i associat, i no fragmentat d'una manera més o menys artificial. La varietat de fonts d'informació i el caràcter multimèdia de molts dels seus continguts fan l'aprenentatge més estimulante, entretingut i agradable; anima a un aprenentatge més autònom i individualitzat, permet també una millor adaptació als diferents ritmes d'aprenentatge i, fins i tot, fa que els temps dedicats a l'acte formatiu puguin transcendir els de la jornada escolar.

D'altra banda, els diferents canals de comunicació que les TIC introdueixen (web de centre, blocs, correu electrònic, plataforma d'administració...) possibiliten la millora de la comunicació entre els membres de la comunitat educativa.

A més, el reaprofitament dels materials treballats fent ús de recursos tecnològics com l'ordinador, la pissarra digital interactiva, el projector de vídeo, etc., representa un estalvi considerable de temps per al docent, fins i tot quan els materials siguin de creació pròpia, ja que una vegada creats podran fàcilment ser adaptats, ampliatos o millorats per a un ús posterior. La filosofia instal·lada a la xarxa de manera generalitzada de compartir els continguts educatius que un crea permet també aprofitar les creacions d'altres per, amb una petita adaptació o prenent-les directament de la xarxa, disposar d'un banc de recursos ampli i variat per a les classes.

3.5. Les TIC en la formació inicial i permanent del professorat

La implantació de les TIC sempre portarà aparellada l'aparició de resistències per part de membres de la comunitat educativa, encara que, en general, la majoria la consideri necessària i convenient.

Una de les resistències més comunes és la del mateix professorat, i obeeix a diferents causes. La principal potser sigui la naturalesa de la formació inicial que va rebre en el seu moment per accedir a la condició de docent. La formació de la majoria dels docents actuals no els preparava per ensenyar de la manera que han de fer-ho amb els nous mitjans de què disposen. Els esforços per adquirir la formació adequada per adaptar-se amb solvència a aquesta nova realitat són importants, tant per part del professorat com per part de les administracions educatives i els seus responsables de formació. Això permet que el professorat es vagi incorporant gradualment a l'ús de les TIC a l'aula, i que molts dels docents que encara no han donat aquest pas hagin començat a usar a nivell particular eines com Internet o el correu electrònic. En aquest sentit, l'interès de les administracions educatives ha de ser facilitar aquesta transició, no només a través

de la formació, sinó de l'oferta als docents de recursos de fàcil utilització, d'eines de gestió de les aules, de dispositius tecnològics d'ús senzill i intuïtiu, i pròxims, en la seva metodologia d'ús, a la realitat a què el professorat està acostumat, que li permeti gestionar el control de la classe, que sol ser el motiu que sovint frena el professorat a l'hora de fer aquest pas.

Quant a la formació inicial dels futurs docents, hi ha molt per fer. Les universitats encarregada de la formació dels futurs docents han de reconèixer la realitat tecnològicoaducativa dels centres i dissenyar els programes adequats per formar-los de manera que puguin donar una resposta adequada a la realitat que hauran d'afrontar quan s'incorporin a la tasca docent. Com s'ha indicat més amunt, incorporar les TIC a la pràctica docent no és saber usar un ordinador, navegar per Internet o crear una pàgina web. Incorporar les TIC és manejar la metodologia i la pedagogia necessàries per treure partit dels mitjans tecnològics al nostre abast, conèixer els recursos educatius digitals disponibles i ser capaços de portar-los a l'aula amb aprofitament per als alumnes. Des del punt de vista de l'educació contínua, amb les TIC es desdibuixen les parets de l'escola perquè el món entra a l'aula però, sobretot i més important, l'aula surt al món. Comptem amb unes generacions de futurs docents que han nascut amb Internet i amb el boom de les tecnologies de la informació i la comunicació. No hem de desapropiar aquest avantatge amb què comptem respecte als docents actuals, per als quals les TIC són una cosa nova. Per a les generacions que ara es formen les TIC són part de la seva vida, del seu lleure, de les seves relacions socials, del seu futur laboral. Estem en l'obligació de facilitar-los la formació metodològica i pedagògica adequada perquè la seva docència futura estigui clarament marcada per un ús efectiu de les TIC.

Bibliografia

COMISSIÓ EUROPEA (1996): *Ensenyar i aprendre. Cap a la societat del coneixement. Llibre Blanc sobre l'educació i la formació*. Luxemburg, Oficina de Publicacions Oficials de les Comunitats Europees.

COMISSIÓ EUROPEA (2001): "Fer realitat un espai europeu de l'aprenentatge permanent". Comunicat de la Comissió Europea.

COMISSIÓ EUROPEA. "Memoràndum sobre l'aprenentatge permanent". Document de Treball de la Comissió Europea.

COMISSIÓ EUROPEA (2004): *Educació i formació 2010" urgeixen les reformes per coronar amb èxit l'estratègia de Lisboa*. Informe intermedi conjunt del Consell i la Comissió sobre l'execució del programa de treball detallat relatiu al seguiment dels objectius dels sistemes d'educació i formació a Europa.

COMISSIÓ EUROPEA (2005): "Proposta de recomanació del parlament europeu i del Consell sobre les competències clau per a l'aprenentatge permanent".

COMISSIÓ EUROPEA (2006): "Eficiència i equitat en els sistemes europeus d'educació i formació". Comunicació de la Comissió al Consell i al Parlament europeu.

COMISSIÓ EUROPEA (2006): "Aprenentatge d'adults: Mai no és massa tard per aprendre". Comunicació de la Comissió Europea.

COMISSIÓ EUROPEA (2007): "Facilitar l'aprenentatge permanent per fomentar el coneixement, la creativitat i la innovació". Comunicació de la Comissió al Consell, al Parlament europeu, al Comitè econòmic i social europeu i al Comitè de les regions

DELORS, J. i ALTRES (1996): *La educación encierra un tesoro*. Madrid Santillana-UNESCO.

FLECHA, R. (1997): *Compartiendo palabras. El aprendizaje de las personas adultas a través del diálogo*. Barcelona: Paidós.

FREIRE, P. (1992): *Pedagogia del oprimido*. Madrid: Segle XXI.

LANCHO PRUDENCIANO, J. (2005): "La educación de adultos en la España autonómica". UNED.

MEC: "Informe sobre la Educación de Personas Adultas en España 1990-2000 para la Conferencia de Dakar, 26-28 de abril de 2000".

OCDE (2003) "Más allá de la retórica: políticas y prácticas de la educación de adultos". MECD

REVISTA *EDUCACIÓN XXI*, núm. 3. Monogràfic sobre educació permanent. UNED, 2000

UNESCO (1997). "Declaración de Hamburgo sobre la Educación de Adultos". Quinta Conferencia Internacional de Educación de Adultos (CONFITEA). A *Diálogos. Educación y formación de personas adultas*.

UNESCO (1997). "Plan de acción para el futuro de la Educación de Adultos". Quinta Conferencia Internacional de Educación de Adultos (CONFITEA). A *Diálogos. Educación y formación de personas adultas*.

UNESCO (2000). "Educación para todos. Declaración de la Conferencia de Dakar, 26-28 de abril de 2000".